

Dorota Sikora-Banasik

Program nauczania języka angielskiego kl. I-III

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o.
Warszawa 2017

Spis treści

1. Metryczka programu	4
2. O autorce	5
3. Uczestnicy procesu edukacyjnego.....	5
3.1. Uczniowie	5
3.2. Nauczyciele.....	6
3.3 Rodzice	7
4. Warunki realizacji programu	8
5. Koncepcje pedagogiczne programu	8
5.1. Pedagogika holistyczna	8
5.2. Nauczanie języka angielskiego w klasach I–III jako element zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej	9
5.3. Indywidualizacja nauczania	11
5.4. Elementy poznawcze i kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur	14
5.5. Wdrażanie ucznia do autonomii.....	16
6. Cele edukacyjne i zadania szkoły.....	16
6.1. Ogólne cele kształcenia i wychowania	17
6.2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania w zakresie języków obcych	17
6.3. Cele edukacji językowej według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego	19
6.4. Cele w zakresie komunikacji interkulturowej.....	20
6.5. Cele w zakresie autonomizacji ucznia	20
7. Treści nauczania	21
7.1. Materiał leksykalny.....	21
7.2. Funkcje komunikacyjne	22
7.3. Struktury gramatyczne:	23
7.4. Treści poznawcze dotyczące różnych kultur	23
8. Procedury osiągnięcia celów.....	24
8.1. Ogólne założenia pracy z uczniami klas I–III na zajęciach z języka obcego	24
8.2. Przegląd metod pracy z dziećmi we wczesnym wieku szkolnym	26
8.3. Techniki prezentowania i utrwalania słownictwa	28
8.4. Techniki pracy rozwijające sprawność słuchania	29
8.5. Techniki pracy rozwijające sprawność mówienia.....	29
8.6. Techniki pracy rozwijające sprawność czytania	30
8.7. Techniki pracy rozwijające sprawność pisania	31

8.8. Nauczanie języka z wykorzystaniem prac plastycznych uczniów	31
8.9. Uczenie „uczenia się” języków obcych	32
8.10. Formy organizacji pracy z uczniami na zajęciach	35
8.11. Praca z pacynką	36
8.12. Wykorzystanie technik dramowych w nauczaniu języka	36
8.13. Zajęcia językowe w terenie, poza klasą szkolną	37
9. Kryteria oceny.....	38
Leksyka	38
W zakresie sprawności słuchania	39
W zakresie sprawności mówienia	39
W zakresie sprawności czytania	39
W zakresie sprawności pisania	40
W zakresie kompetencji „uczenia się”	40
10. Metody sprawdzania osiągnięć ucznia w klasach I–III	41
10.1. Diagnoza przedmiotowa.....	41
10.2. Kontrola i ocena bieżąca	41
10.3. Ocena okresowa	42
10.4. Ocena podsumowująca (całościowa)	42
10.5. Stosowanie samooceny	42
10.6. Portfolio językowe.....	43
11. Planowanie pracy	44
12. Materiały edukacyjne i pomoce dydaktyczne	45
12.1. Zasada pogłębowości w nauczaniu dzieci języków obcych	45
12.2. Materiały dla ucznia	46
12.3. Materiały dla nauczyciela i pomoce dydaktyczne	47
13. Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych	48
13.1. Praca z uczniem zdolnym	49
13.2. Praca z uczniem dyslektycznym	50
13.3. Praca z uczniem z dysfunkcjami (ADHD)	52
14. Wybrane publikacje przydatne dla nauczycieli języków obcych w młodszych klasach	53

1. Metryczka programu

- **I etap edukacyjny, klasy I–III, nauczanie wczesnoszkolne**
- Wymiar godzin: 2 zajęcia po 45 minut tygodniowo
- Program przewidziany jest na trzyletni podstawowy kurs języka angielskiego, obejmujący 180 godzin nauki (3 lata x 30 tygodni). Pozostały czas przewidziano na powtórki, lekcje okolicznościowe, dodatkowe zajęcia rozwijające pozytywne nastawienie uczniów do nauki języka oraz indywidualizację pracy i dostosowanie jej tempa do możliwości uczniów.
- Adresaci programu: program jest adresowany do nauczycieli uczących w klasach I–III lub zespołów nauczycieli, dyrektorów sprawujących nadzór pedagogiczny oraz rodziców uczniów, zainteresowanych przebiegiem i efektywnością procesu kształcenia językowego swoich dzieci.
- Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356)
- Kontekst: program zakłada naukę języka angielskiego jako swego rodzaju kontynuację nauczania na bazie przygotowania dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, w ramach którego dziecko rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie, rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami¹. Kształcenie językowe, zainicjowane w wychowaniu przedszkolnym i rozpoczęte w klasach I–III, jest następnie kontynuowane w kolejnych etapach edukacyjnych.

W edukacji wczesnoszkolnej uczniowie mają osiągnąć poziom biegłości językowej określany w *Europejskim Opisie Kształcenia Językowego* jako poziom **A1**, z zaleceniem nawiązania do odpowiedniego Portfolio językowego, opracowanego na podstawie wymagań opisanych w *ESOKJ (Portfolio dla dzieci w wieku 6–10 lat)*.

W ośmioletnim toku kształcenia językowego w szkole podstawowej uczniowie osiągną poziom biegłości A2+ (B1 w zakresie rozumienia wypowiedzi), a uczący się w oddziałach dwujęzycznych A2+/B1². Proponowany w programie kurs *Hello Explorer* jest pierwszym etapem 8-poziomowej serii *Explorer* do nauki języka w szkole podstawowej.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej ... (jw.).

2. O autorce

Dorota Sikora-Banasik jest nauczycielem i dydaktykiem wczesnoszkolnego nauczania języków obcych. Była założycielem i redaktorem naczelnym czasopisma „Poliglota. Edukacja Językowa Dzieci” oraz współorganizatorką ogólnopolskich konferencji związanych z tą tematyką. Przez wiele lat tworzyła czasopismo „Z angielskim od dziecka”. Jest współautorką *Europejskiego portfolio językowego dla dzieci od 6 do 10 lat* oraz przewodnika metodycznego do portfolio *Europek na zajęciach języków*, książki *Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym*, przewodników metodycznych do podręczników wczesnoszkolnego nauczania języka angielskiego oraz autorką licznych materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języków obcych. Jest także redaktorką tomu *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki* oraz nauczycielką języka angielskiego dzieci w oddziałach przedszkolnych i klasach I–III.

3. Uczestnicy procesu edukacyjnego

Program zakłada trójpodmiotowość oddziaływań wychowawczych i kształcących: **uczeń–szkoła–dom rodzinny**, a uczestnikami procesu edukacyjnego są uczniowie, nauczyciele oraz rodzice uczniów.

3.1. Uczniowie

Zgodnie z ustawą z 29 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 35) uczniami klasy pierwszej szkoły podstawowej są przede wszystkim dzieci siedmioletnie, choć mogą to też być dzieci sześćioletnie, które rozpoczynają naukę w szkole na wniosek rodziców. Uczniowie będą kontynuować edukację w ośmioklasowej szkole podstawowej poszerzając i pogłębiając wiadomości zdobyte w pierwszym roku nauki.

Uczniów w tym wieku cechuje:

- ogromna ciekawość świata i chęci poznawcze,
- wielozmysłowy odbiór otaczającej je rzeczywistości i jej eksploracja,
- krótkie okresy koncentracji i skupienia uwagi,
- kinestetyczny styl uczenia się,
- dominacja pamięci mechanicznej nad logiczną,
- przewaga pamięci i uwagi mimowolnej nad dowolną, nastawioną na aktywne zapamiętywanie,
- przewaga i pierwotność uczenia się receptywnego w stosunku do produkcji językowej,
- szybkie zapamiętywanie przyswojonego materiału, połączone z szybkim zapominaniem nowych treści,
- rozumienie sytuacji poprzedzające rozumienie języka, jaki został w tej sytuacji użyty³.

W programie uwzględniono uwarunkowania procesu kształcenia wynikające ze specyfiki etapu rozwojowego uczniów, czynniki wpływające na efektywność uczenia się języków obcych, stosowanie

³ Komorowska H. (2002). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna. Str. 517.

odpowiednich metod, technik i materiałów dydaktycznych oraz indywidualne i rozwojowe cechy uczniów i potrzebę indywidualizacji nauki oraz kształtowania umiejętności uczenia się.

Program zakłada rozwijanie w uczniach poczucia odpowiedzialności za ich postawę i funkcjonowanie na zajęciach językowych. Są oni aktywnym uczestnikiem procesu edukacyjnego i, mimo ich młodego wieku, również od nich samych zależy efektywność kształcenia. Należy więc wyrabiać u nich nawyk coraz bardziej **świadomego kierowania motywacją i koncentracją oraz przeciwstawiania się wewnętrznym i zewnętrznym czynnikom zakłócającym tok zajęć.**

3.2. Nauczyciele

Program przeznaczony jest do wykorzystania przez nauczycieli (lub zespoły przedmiotowe) uczących języka angielskiego w klasach I–III szkoły podstawowej.

Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli⁴ prowadzenie zajęć z języka angielskiego można powierzyć:

- nauczycielowi edukacji wczesnoszkolnej, który ukończył metodyczny kurs kwalifikacyjny oraz posiada świadectwo znajomości języka (*FCE, TOEFL* lub *ESOL*),
- osobie, która ukończyła studia pierwszego lub drugiego stopnia na kierunku filologia angielska i posiada przygotowanie pedagogiczne.

Nauczyciele języka w młodszych klasach, bez względu na rodzaj kwalifikacji, jakie uprawniają ich do nauczania w młodszych klasach, powinni posiadać wysokie kompetencje pedagogiczne i wychowawcze oraz:

- dobrą znajomości predyspozycji dzieci do nauki języków obcych i ich stylów uczenia się,
- umiejętności właściwej organizacji i planowania procesu dydaktycznego,
- orientację w publikacjach na temat wczesnoszkolnego nauczania języków,
- umiejętność opowiadania historyjek, bajek itp. z wykorzystaniem stosownej modulacji głosu, mimiki, gestów i prostego słownictwa,
- umiejętności artystyczne (teatralne, muzyczne, plastyczne),
- znajomość kultury i zwyczajów krajów anglojęzycznych⁵.

Program niniejszy ma na celu wsparcie nauczycieli w procesie nauczania dzieci oraz pomoc w planowaniu, monitorowaniu i ewaluacji własnej pracy. Nauczyciele w klasach I–III, rozpoznając możliwości uczniów, w tym uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, posługują się własnymi twórczymi rozwiązaniami w zakresie realizacji treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej.

Nauczanie języka angielskiego na tym etapie edukacji szkolnej pozostaje elementem nauczania zintegrowanego i jako takie powinno być maksymalnie spójne z tym, co się dzieje na innych lekcjach. Uczenie się jako proces twórczy samo w sobie wyklucza istnienie jednego tylko wzoru organizacyjnego czy metodycznego. Nauczyciele, organizując zajęcia, planują proces wychowania, w którym realizowane zadania pomagają uczniom poznać wartości i adekwatne do nich zachowania

⁴ Dz.U. z dnia 24 sierpnia 2017 r., poz. 1575.

⁵ Iluk J. (2002). *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?* Katowice: Wydawnictwo Gnome. Str.39.

oraz osiągnąć sukces budujący poczucie własnej wartości uczniów i rozwijający motywację i zamiłowanie do dalszej nauki⁶. W klasie szkolnej to nauczyciel zapewnia uczniom poczucie bezpieczeństwa, a dobra relacja z uczniem, zaspokojenie potrzeby więzi i wsparcia mają wpływ na pozytywny stosunek ucznia nie tylko do języka ale i także do kultury, której jest nośnikiem.

Nauczyciel powinien dać dziecku możliwość aktywności językowej i „wypróbowania” języka obcego, tak aby miało ono poczucie, że posługując się językiem obcym, jest w stanie nie tylko osiągać cele językowe, lecz także wywoływać pożądane zachowania – zwracać uwagę i pozyskiwać zainteresowanie adresata wypowiedzi, przekazywać informacje, inicjować pewne działania. Błędy popełniane przez ucznia nie powinny być krytykowane.

Nauczyciel jest odpowiedzialny także za kreowanie przyjaznej atmosfery na lekcji. Jak pokazują badania, dobra, przyjazna atmosfera poprawia funkcjonowanie psychiczne uczniów i wpływa na lepszy przepływ informacji w mózgu, dzięki czemu nowe struktury bądź frazy są przyswajane dużo szybciej i trwale⁷.

Analiza treści programowych zawartych w programie pomoże nauczycielom:

- zdefiniować właściwe podejście pedagogiczne i dydaktyczne,
- określić długo- i krótkoterminowe cele nauczania,
- dokonać właściwego wyboru podręcznika,
- opracować rozkład materiału,
- właściwie ewaluować i dobrać materiały oraz pomoce dydaktyczne,
- poprowadzić proces dydaktyczny skoncentrowany na indywidualnym tempie rozwoju dziecka i jego możliwościach uczenia się,
- dobrać odpowiednie sposoby kontroli i oceniania ucznia, nabyć umiejętność przeprowadzania „na bieżąco” nieformalnej diagnozy oraz systematycznego przekazywania uczniowi i jego rodzicom (opiekunom prawnym) informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć/postępów ucznia w zakresie poszczególnych umiejętności językowych⁸,
- wyrabiać u uczniów właściwe nawyki samokształceniowe, prowadzące do autonomii w procesie uczenia się.

3.3 Rodzice

W nowoczesnym procesie edukacyjnym rodzice są jego zintegrowanym elementem. To oni występują w roli pierwszych nauczycieli dziecka i chcą monitorować jego dalszą edukację. Program ma na celu przybliżenie im założeń kształcenia językowego dzieci w młodszym wieku szkolnym, określenie celów uczenia się, sposobów ich realizacji oraz właściwych metod i technik służących efektywnej nauce. Program podaje także przewidywane osiągnięcia językowe ucznia kończącego klasę pierwszą i następnie – trzecią.

Analiza treści programowych powinna doprowadzić do:

- znajomości uwarunkowań rozwojowych kształcenia językowego w młodszych klasach,

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

⁷ Janicka M. (2014). Pakiet metodyczny dla nauczycieli języka obcego. Warszawa: Wydawnictwo ORE <[file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20(1).pdf)>. Str. 15.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

- realistycznego wyznaczenia celów i efektów nauczania własnego dziecka,
- przemyślanej akceptacji stosowanych przez nauczycieli metod i technik pracy z dziećmi,
- współpracy z nauczycielem oraz wspierania ucznia w osiągnięciu jak najlepszych wyników.

4. Warunki realizacji programu

Realizacja programu obejmuje trzy lata nauki w klasach I–III. Charakteryzują ją (określone w ogólnych warunkach realizacji założeń podstawy programowej): spokój i systematyczność procesu nauki, wielokierunkowość, dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia oraz dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych ucznia⁹.

W kształceniu językowym na I etapie edukacyjnym, które ma stanowić bazę i punkt wyjścia do nauki w klasach IV–VIII, nauka powinna być organizowana według zalecanych w Podstawie zasad, między innymi:

- niezbędne jest zapewnienie przez szkołę zajęć z takiego języka obcego nowożytnego, którego nauka może być kontynuowana na II i III etapie edukacyjnym (odpowiednio w klasach IV–VIII szkoły podstawowej i w szkole ponadpodstawowej);
- sala, w której odbywa się nauka języka, powinna dawać możliwości przeprowadzania ćwiczeń językowych wymagających ruchu, w tym ćwiczeń w parach i małych grupach, oraz winna być odpowiednio wyposażona (dostęp do słowników, pomocy wizualnych, odtwarzacz płyt CD / plików dźwiękowych, komputer ze stałym łączem internetowym);
- podczas zajęć zaleca się wykorzystywanie autentycznych materiałów źródłowych, w tym materiałów z użyciem narzędzi związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi.

5. Koncepcje pedagogiczne programu

Program uwzględnia założenia „wczesnego startu językowego”¹⁰, tworząc uczniom warunki do poznawania różnorodności językowej i kulturowej Europy oraz stanowiąc podwaliny zapewnienia ciągłości nauczania języków obcych w całym systemie szkolnym.

5.1. Pedagogika holistyczna

Program jest oparty na zasadach **pedagogiki holistycznej**, która za cel nadrzędny stawia sobie rozwój osobowości dziecka i przygotowanie go do twórczego życia we wciąż dynamicznie zmieniającym się środowisku. Aby sprostać tym wyzwaniom, w edukacji dąży się do całościowej integracji bodźców zewnętrznych, w celu stworzenia spójnego obrazu świata.

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

¹⁰ Rekomendacja Rady Europy dotycząca wczesnego startu językowego i nauki przez całe życie (Rekomendacja No R(98).6).

Przedmiotem edukacji staje się otaczający ucznia świat rozumiany całościowo, a nie przez fragmentaryczną wiedzę przedmiotową. Płaszczyzny integracji poszczególnych zajęć mogą być różne, ważne jest natomiast, aby proces nauczania był oparty na otaczającej dziecko rzeczywistości, której analiza doprowadzi je do ogólnych praw społecznych i naukowych, prowadząc od problemów mu najbliższych do spraw coraz luźniej związanych z codziennym życiem. W toku tego procesu musi znaleźć się miejsce na praktyczną oraz badawczą działalność uczniów, co przyswajanie wiedzy czyni bezpośrednim i aktywnym. Jak czytamy w dokumencie podstawy programowej, edukacja w pierwszym etapie wymaga niezwyklej staranności w doborze treści, środków, strategii, metod kształcenia, aby ukazać uczniom scalony obraz świata i ułatwić jego rozumienie¹¹.

Dlatego też, mimo najczęstszego „wydzielenia” zajęć językowych z całości edukacji zintegrowanej, mają one wciąż stanowić integralną część kształcenia na poziomie wczesnoszkolnym. Następuje **zintegrowanie przez realizowanie treści zogniskowanych w kręgi tematyczne**, bliskie dziecku, jego środowisku i doświadczeniom. Zintegrowanie polega także **na zbieżności metod i technik pracy** oraz, przede wszystkim, **na traktowaniu ucznia podmiotowo**, zarówno podczas procesu dydaktycznego, jak i przy diagnozie i ocenianiu jego postępów. **Uczeń jest podmiotem edukacji**, zatem pod uwagę muszą być wzięte jego potrzeby, zainteresowania, możliwości i preferencje oraz wszelkie uwarunkowania procesu rozwoju, które odnoszą się do ucznia właśnie, łącznie z jego komfortem psychicznym i fizycznym.

5.2. Nauczanie języka angielskiego w klasach I-III jako element zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej

Ze względu na specyficzne cechy rozwojowe małych uczniów realizowanie treści zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego z zakresu języka obcego nowożytnego powinno przebiegać w sposób spójny z treściami podstawy programowej kształcenia ogólnego dla edukacji wczesnoszkolnej z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, plastycznej, technicznej, informatycznej i muzycznej. Ponadto podstawa programowa nakłada na nauczycieli języka obowiązek zapoznania się z całą podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z zakresu edukacji wczesnoszkolnej i na bieżąco śledzenia jej realizacji, tak aby edukacja z zakresu języka obcego nowożytnego wspierała treści nauczania określone dla pozostałych edukacji i była przez nie wspierana, przede wszystkim w zakresie kluczowych pojęć i umiejętności, takich jak np. liczenie, pisanie¹². Program zakłada więc nauczanie języka angielskiego „po śladach” innych edukacji, tak aby przyswojone (lub, w niektórych przypadkach, zasygnalizowane) treści z zakresu kształcenia językowego mogły być prezentowane lub nauczane na bazie określonej wiedzy i umiejętności nabytych w toku kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej. Zintegrowane są metody kształcenia, zbieżne techniki pracy, przy czym te, stosowane na zajęciach językowych, różnią się stopniem komplikacji, uproszczeniem materiału językowego, a mimo skoncentrowania na rozwoju wybranych umiejętności w ramach sprawności językowych zmierzają do realizacji nadrzędnego celu, jakim jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dziecka.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

W toku działań dydaktycznych nauczyciele, także językowcy, powinni uwzględnić trzy naturalne strategie uczenia się dzieci:

- percepcyjno-odtwórczą (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru – naśladuje),
- percepcyjno-wyjaśniającą (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i podpowiedzi),
- percepcyjno-innowacyjną (uczeń przekształca informacje i tworzy innowacje, w tym własne strategie myślenia)¹³.

Organizowanie procesu nauczania języka „po śladach” innych edukacji sprzyja prowokowaniu sytuacji, w których uczniowie mogliby zastosować strategie percepcyjno-innowacyjne. Język będzie tutaj medium, środkiem wyrazu, a nie treścią i celem nauczania. Pozwala to na – deklarowane w podstawie programowej – „stwarzanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających poznawaniu i rozwijaniu przez dzieci własnych zainteresowań i pasji”¹⁴, które przecież często rodzą się w toku realizacji treści z zakresu całej edukacji wczesnoszkolnej. Ciekawy materiał poglądowy, odwołanie się do informacji przekazanych uczniom w ramach innych edukacji lub do wydarzeń bieżących (np. rozgrywek piłkarskich lub kolekcjonowanych przez uczniów kart z sylwetkami najbardziej znanych piłkarzy, choćby przy nauczaniu struktury z zdaniowej czasownikiem *can*), pozytywna reakcja uczącego na tematy proponowane przez samych uczniów – powinny nie tylko urozmaicać zajęcia, ale i często stanowić ich oś oraz treść. Kognitywne rozumienie przedstawionych powyżej treści i zagadnień, zanim zostaną przekazane w języku obcym, jest w wielu przypadkach niezbędnym warunkiem ich efektywnej realizacji.

W podstawie programowej dla klas 1-3	W podręczniku Hello Explorer 1
Rozwój emocjonalny, społeczny i poznawczy	Ćwiczenie umiejętności rozpoznawania i rozumienia swoich emocji i uczuć, oraz nazywania ich (np. <i>Połącz zdjęcia z nazwami odpowiednich emocji. Następnie powiedz, jak się czują osoby na każdym zdjęciu.</i>) Ćwiczenie umiejętności samodzielnego i refleksyjnego myślenia (np. <i>Pokoloruj rysunki, które potrafisz już nazwać po angielsku.</i>). Elementy samooceny w każdym rozdziale.
Edukacja polonistyczna	Pierwsze dwa tygodnie to okres bezliterowy, nauka pisania rozpoczyna się od rysowania szlaczków, pisanie po śladzie wprowadzone od drugiego semestru klasy pierwszej. W każdym rozdziale krótka historyjka obrazkowa, ikonki ułatwiające rozumienie poleceń, zabawy teatralne.
Edukacja matematyczna	Zadania polegające na liczeniu, rozpoznawaniu figur i sekwencji, tworzeniu zbiorów, zadania wymagające logicznego myślenia, gry planszowe (np. <i>Policz zabawki po angielsku i zakreśl ich właściwą liczbę. Ilu przedmiotów brakuje w każdym zbiorze? Zakreśl jeden wyraz w rzędzie, który nie pasuje do pozostałych.</i>).
Edukacja społeczna	Promowanie pracy w parach, zespołach, realizacja projektów, wspieranie uczniów w poznawaniu własnego świata i opowiadania o nim (<i>Me & my...</i>),
Edukacja przyrodnicza	Rozpoznawanie wybranych zwierząt i ich środowiska życia (np. <i>Wskaż, gdzie mieszkają poszczególne zwierzęta.</i>), rozpoznawanie i nazywanie zjawisk pogodowych, rozpoznawanie flagi, stolicy i mapy Polski.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku jw.

¹⁴ <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/podstawa-programowa-%E2%80%93-jezyk-obcy.pdf> [projekt z 31.11.16].

Edukacja informatyczna	Posługiwanie się udostępnioną technologią - interaktywne ćwiczenia przygotowane w ramach oprogramowania do tablic multimedialnych.
Edukacja muzyczna	Ponad 30 piosenek i wylizanek w języku angielskim, w każdym rozdziale propozycje zabaw ruchowych z wykorzystaniem elementów dramy
Edukacja plastyczna	Zadania polegające na pokolorowaniu obrazków, narysowaniu i opowiedzeniu np. o ulubionym zwierzątku czy zabawie, w każdym rozdziale propozycje pracy projektowej w formie plakatu wykonanego techniką wydzierania, wyklejania i modelowania lub innej pracy plastycznej.

5.3. Indywidualizacja nauczania

Uczenie się języka to proces bardzo złożony, który przebiega w sposób bardzo indywidualny. „Nie ma takich dwóch użytkowników języka, którzy posiadaliby takie same kompetencje lub u których rozwój tych kompetencji przebiegałby w taki sam sposób”¹⁵. Realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się¹⁶ wymaga **indywidualizacji nauczania**. Należy wziąć pod uwagę możliwości poznawcze ucznia oraz zwrócić uwagę na sposób, w jaki bada otaczający go świat. W myśl podstawy programowej nauczyciele powinni znać funkcje stosowanych metod i dostosowywać je do stylu uczenia się swoich uczniów. Warsztat pracy nauczyciela powinien opierać się na współczesnych podstawach naukowych¹⁷.

W proponowanych materiałach dydaktycznych znajdują się elementy dla uczniów reprezentujących każdy z rodzajów predyspozycji percepcyjnych, czyli dla **wzrokowców, słuchowców** oraz **kinestetyków**.

Predyspozycje percepcyjne	Ogólna charakterystyka uczącego się ¹⁸
• system wzrokowy	Uczy się, patrząc i obserwując. Lubi zadania, które polegają na rysowaniu, odwzorowywaniu, pisaniu. Aby lepiej zapamiętać przyswajany materiał, uczeń powinien czytać oraz wpatrywać się w określone słowa lub zwroty.
• system audytywny	Uczy się, słuchając historyjek, bajek, dialogów oraz powtarzając na głos to, co usłyszy. Lubi zadania, w których głównym działaniem jest śpiewanie, recytowanie, powtarzanie czy odtwarzanie ze słuchu. Zapamiętywanie ułatwia mu głośne powtarzanie materiału.
• system kinestetyczny	Uczy się, wykonując różne ruchy i reagując całym ciałem. Preferuje te zadania, które polegają na manipulowaniu przedmiotami, poruszaniu się, tańczeniu. Łączenie słowa z ruchem jest dla niego najlepszym sposobem na zapamiętanie.

¹⁵ Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. (2001). Council of Europe (2003). Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 27.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

¹⁸ Tabela przygotowana na podstawie: Kotarba-Kańczugowska M. (2009). Gry i zabawy (z). językiem obcym... W: Sikora-Banasik D. (red.). Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 200–213.

Program uwzględnia także założenia Teorii Inteligencji Wielorakich Howarda Gardniera, który opisał osiem typów inteligencji. Model ten wskazuje, że każda osoba dysponuje wszystkimi typami inteligencji w różnych kombinacjach i właśnie od środowiska zależy, w jakim zakresie są one rozwijane¹⁹. Z jednej więc strony należy określić profil inteligencji ucznia i tak planować aktywności oraz dobierać materiał dydaktyczny, żeby dostarczyć mu pożądaných i stymulujących bodźców, z drugiej zaś, przez odwoływanie się do różnych typów inteligencji, powinno przyczyniać się do rozwijania ucznia jako pełnej i złożonej intelektualnie i emocjonalnie indywidualności.

Typ inteligencji	Przykładowa zindywidualizowana charakterystyka uczącego się dziecka ²⁰
<ul style="list-style-type: none"> językowa 	<p>Ola lubi zajęcia językowe. Bardzo chętnie uczy się nowych słów i wyrażeń. Szybko przyswaja sobie nowe struktury i potrafi je zastosować w różnych, coraz to nowych kontekstach. Podczas lekcji przypomina sobie słowa, wyrażenia, a nawet piosenki, których nauczyła się w przedszkolu. Innym, którzy mają czasem trudności ze zrozumieniem poleceń Pani wydawanych w nauczanym języku, bardzo skutecznie te polecenia tłumaczy oraz wyjaśnia podawane zasady gier i zabaw.</p>
<ul style="list-style-type: none"> muzyczna 	<p>Kasia na każdej lekcji języka głośno śpiewa wszystkie piosenki i rapy. Uwielbia uczyć się nowych piosenek. Lubi te elementy lekcji, kiedy uczniowie powtarzają coś chóralnie, skandują lub rytmizują frazy języka. Kasia lubi także, gdy nagraniem audio, które Pani odtwarza na lekcjach, towarzyszą ciekawe efekty dźwiękowe, np. warczenie jadących samochodów czy odgłosy zwierząt wiejskich. Uczennica pochodzi z rodziny o muzycznych tradycjach, a sama ucęszcza jeszcze do szkoły muzycznej i uczy się gry na skrzypcach.</p>
<ul style="list-style-type: none"> matematyczno-logiczna 	<p>Wojtek lubi, gdy na zajęciach językowych tworzy się mapy myśli, gromadzi nowe słowa w zbiory tematyczne (np. tworzy skategoryzowany słowniczek obrazkowy). Chętnie bawi się w gry wykorzystujące tzw. „dryle językowe”, gdzie należy wymieniać elementy leksykalne w schematach zdań lub wypowiedzi.</p>
<ul style="list-style-type: none"> przestrzenna 	<p>Igor chętnie przegląda podręcznik i przygląda się zamieszczonym tam ilustracjom. Bardzo się cieszy, gdy Pani zapowiada, że na lekcji zajmą się „nową stroną” w książce. Jego ulubione zajęcia z języka, to te, na których z pudełka po herbacie dzieci zrobiły prawdziwe domki, w których „mieszkał” mały piesek. Piesek był bardzo ruchliwy, skakał po swoim domku, był na nim, pod nim, w środku i obok i cały czas trzeba było odpowiadać na pytanie Pani: Where is the dog?</p>
<ul style="list-style-type: none"> kinestetyczna 	<p>Kacper nigdy długo nie usiedzi na jednym miejscu, lubi więc te fragmenty zajęć, podczas których Pani zarządza różne gry i zabawy. Na przykład kiedy gra się w „gorące krzesła” i ten, kto nie ma krzesła, na którym może usiąść, musi odpowiedzieć na pytanie, co przedstawia pokazywana przez Panią karta obrazkowa. Kacper lubi też piosenki „z pokazywaniem”, takie, którym towarzyszy</p>

¹⁹ Pamuła M., Sikora-Banasik D. (2008). Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego: czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszy m wieku szkolnym. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 6.

Gardner H. (2001). Inteligencja. Wielorakie perspektywy. Warszawa: WSiP. Str.157–158.

²⁰ Sikora-Banasik D. (2011). Inteligencje wielorakie, czyli jaki jest sposób na efektywną naukę języków obcych w młodszych klasach. Języki Obce w Szkole, nr 1.

	odpowiednia gestykulacja. Inteligencja kinestetyczna Kacpra potrzebuje dużo ruchu do rozwoju.
<ul style="list-style-type: none"> • przyrodnicza 	Madzia najbardziej lubi uczyć się „o różnych zwierzętach”. Kiedy na lekcjach językowych wszyscy robili wystawkę pt. „In the jungle”, przy użyciu różnych pluszaków i plastikowych zwierzątek, Magda czuła się odpowiedzialna za dobry efekt wspólnej pracy i wielokrotnie wszystko poprawiała i zmieniała. W konkursie słownikowym o dzikich zwierzętach zajęła pierwsze miejsce – pamiętała najwięcej słów będących nazwami tych zwierząt. Nauczyła się ich nie tylko na lekcji, ale także i w domu, gdzie do tworzenia kolejnych „kart obrazkowych” zaangażowała całą rodzinę.
<ul style="list-style-type: none"> • intrapersonalna 	Basia zawsze na początku lekcji oznajmia Pani, w jakim jest humorze, np. jeśli pokłóciła się z Martynką, z którą siedzi, Pani od razu dowie się, jakie są Basi uczucia związane z tą sprzeczką. Basia lubi, gdy Pani wyjaśnia, jak nauczyć się słówek albo jak wykonać ćwiczenie w zeszycie – dziewczynka skrupulatnie stosuje się do tych wskazówek. Jest także dosyć emocjonalna, reaguje spontanicznie i z silnymi emocjami na sukcesy, jakie osiąga, ucząc się pilnie. Niestety, niepowodzenia są „oblane” rzęsiстыми łzami, nawet gdy Pani tłumaczy, że następnym razem uda się lepiej... Basię cechuje samoświadomość i częsta refleksja nad własnym zachowaniem, możliwościami, uczeniem się, motywacją oraz emocjami.
<ul style="list-style-type: none"> • interpersonalna 	Julia jest bardzo zadowolona, gdy Pani organizuje zajęcia na dywanie i wszyscy mogą w kółeczku zadawać sobie różne pytania i na nie odpowiadać, np.: What’s your name?, How old are you?, What’s your favourite colour? Julia lubi także słuchanie i oglądanie historyjek obrazkowych na lekcjach oraz odgrywanie różnych scenek. Kiedyś Pani zarządziła pracę w grupach – dziewczynka bardzo się wtedy dobrze bawiła i treści z tej lekcji zapamiętała na długo. Do dzisiaj pamięta, co „mówili” przedstawiciele różnych zawodów w klasowym teatrzyku. Julia jest bardzo lubiana przez kolegów i koleżanki z klasy.

W efektywnym procesie kształcenia językowego dzieci w wieku wczesnoszkolnym należy wziąć pod uwagę nie tylko etap rozwoju, na jakim znajdują się dzieci, i ich indywidualne różnice rozwojowe, ale także jednostkowy sposób podejścia do języka i zajęć językowych. W programie uwzględniono wyznaczniki indywidualnego podejścia dziecka do zadania, jakim jest uczenie się języka obcego.

Podejście do zajęć językowych	Charakterystyka ucznia ²¹
<ul style="list-style-type: none"> • typ ekspresywno-komunikatywny 	Ekstrawertyczny, aktywny, żywy, holistyczny i interakcyjny; z przyjemnością uczestniczy we wszelkich zadaniach. Szybko dostosowuje się do zmian, powierzanych ról i symulowanych sytuacji komunikacyjnych.

²¹ Opracowanie według klasyfikacji H.E. Piepho za: Iluk J. (2002). Jak uczyć małe dzieci języków obcych? Katowice: Wydawnictwo Gnome. Str. 41–42.

	Jego percepcja oraz próby reprodukcji są na ogół spontaniczne, ale mało dokładne.
• typ koncepcyjny	Poszukuje we wszystkim sensu i uzasadnienia. Dlatego często zadaje pytanie „Dlaczego?” i oczekuje logicznych wyjaśnień i uzasadnień; swoimi pytaniami potrafi zanudzić resztę klasy, doskonale potrafi domyślać się sensu ćwiczeń i zadań językowych, zapisać treść usłyszanego lub przeczytanego tekstu, przy pomocy nauczyciela zredagować stosowny tekst.
• typ gromadzący fakty językowe	Z natury lękliwy, dba o zeszyt ćwiczeń, słowniczek itp. Notuje, by niczego nie zapomnieć; cieszy się z widocznego przyrostu wiedzy językowej, myśli bardzo konkretnie, oczekuje dokładnych ekwiwalentów w obcym języku; silniej ulega interferencji, ponieważ stara się wyrażać jak w języku ojczystym, jest mniej spontaniczny.
• typ zwracający uwagę na reguły językowe	Oczekuje precyzyjnych poleceń nauczyciela i instrukcji typu: w jaki sposób można się czegoś nauczyć, jak zapisywać w zeszycie (margines, szlaczek, rysunek, gdzie podpisy rysunków, gdzie wklejać rysunki); oczekuje jasnych, zrozumiałych reguł oraz wzorów, chętnie odpisuje z tablicy albo z plansz.

Wiedza dotycząca nie tylko wszystkich aspektów rozwoju dziecka, ale i jego indywidualnych cech pozwoli na umiejętne dostosowanie materiału dydaktycznego i form kształcenia oraz właściwe wytyczenie celów wczesnoszkolnego nauczania języków obcych.

5.4. Elementy poznawcze i kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur

Edukacja językowa nie tylko zawiera treści językowe, ale także przekazuje informacje pozajęzykowe, dotyczące kultury innych krajów, tak aby kształtować postawy ciekawości, szacunku i otwartości wobec innych kultur, niekoniecznie tylko tych związanych z językiem docelowym, np. przez zachęcanie uczniów do refleksji nad zjawiskami typowymi dla kultur innych niż własna oraz stosowanie odniesień do kultury, tradycji i historii kraju pochodzenia uczniów²².

Działania edukacyjne zawierające elementy tzw. treningu interkulturowego mają na celu kształtowanie nie tylko postawy otwarcia i tolerancji, ale także otwartości poznawczej i ciekawości innych języków i kultur. Punktem wyjścia przewyższania tendencji do zamykania się w sferze własnych wartości na rzecz otwarcia jest zawsze poznanie i zrozumienie własnej kultury. Kolejnymi krokami na drodze rozbudzenia wrażliwości interkulturowej jest uwrażliwienie na inność, kształtowanie świadomości dotyczącej równorzędności wszystkich kultur czy odwoływanie się do doświadczeń uczniów i rodziców²³. Według *Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego kompetencja interkulturowa* jest świadomością i rozumieniem relacji między światem społeczności pochodzenia a światem społeczności języka docelowego (...), świadomością istnienia innych kultur (...) pomagającą umieścić oba języki w szerszym kontekście kulturowym²⁴.

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

²³ Nikitorowicz J. (2005). Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Str. 101.

²⁴ Op. cit. Str. 96.

Wybrane składniki kompetencji interkulturowej ²⁵ , brane pod uwagę w planowaniu rozwijania umiejętności międzykulturowych dzieci we wczesnym wieku szkolnym			
Wiedza	Umiejętności	Uwarunkowania osobowościowe	Umiejętność uczenia się
<p>WIEDZA O ŚWIECIE</p> <p>WIEDZA SOCJOKULTUROWA dotycząca codziennego życia, np.</p> <ul style="list-style-type: none"> • potraw i posiłków • sposobów organizacji czasu wolnego • standardów życia • struktur i stosunków rodzinnych <p>ŚWIADOMOŚĆ (WRAŻLIWOŚĆ) INTERKULTUROWA</p>	<p>UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • społeczne • życiowe <p>UMIEJĘTNOŚCI INTERKULTUROWE</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzeganie związków między kulturą własną i obcą • pośredniczenie między kulturą własną a kulturą obcą • radzenie sobie z nieporozumieniami interkulturowymi i wynikającymi z nich konfliktami • przezwyciężanie stereotypów 	<p>POSTAWY</p> <ul style="list-style-type: none"> • otwartość i zainteresowanie nowymi doświadczeniami, innymi osobami i społeczeństwami • skłonność do relatywizacji własnego kulturowego punktu widzenia <p>MOTYWACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • zewnętrzna i wewnętrzna • do komunikowania się <p>SYSTEM WARTOŚCI I POGLĄDY</p> <p>STYLE POZNAWCZE</p> <p>CECHY OSOBOWOŚCIOWE</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozmowność • optymizm • spontaniczność • zaufania do samego siebie 	<p>WRAŻLIWOŚĆ JĘZYKOWA I KOMUNIKACYJNA</p> <p>OGÓLNA WRAŻLIWOŚĆ I SPRAWNOŚĆ FONETYCZNA</p> <p>TECHNIKI UCZENIA SIĘ</p> <ul style="list-style-type: none"> • umiejętność skupiania się na dostarczanych informacjach • rozumienie celów danego zadania • efektywne współdziałanie • szybkie, częste i aktywne używanie poznawanego języka <p>UMIEJĘTNOŚCI HEURYSTYCZNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • umiejętność radzenia sobie z nowymi doświadczeniami (nowy język, nowi ludzie, nowe sposoby zachowania) • obserwacja, analiza, wnioskowanie, zapamiętywanie • umiejętność wyszukiwania przekazywania nowych informacji w nowym języku

²⁵ Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. (2001). Council of Europe (2003). Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 94–97.

5.5. Wdrażanie ucznia do autonomii

Kształcenie językowe powinno także przygotowywać ucznia do samoedukacji na późniejszych etapach kształcenia. Wyposażenie ucznia w umiejętności uczenia się języka pozwala mu samodzielnie i efektywnie radzić sobie z podejmowanymi zadaniami, dostrzegać istniejące możliwości i lepiej je wykorzystywać²⁶. Edukacja językowa na etapie wczesnoszkolnym ma na celu stopniowe wdrażanie ucznia do **autonomii** oraz do rozpoznania i skutecznego stosowania bezpośrednich i pośrednich **strategii uczenia się**, między innymi takich jak:

- umiejętność planowania i organizowania procesu uczenia się,
- umiejętność autokontroli i autoewaluacji,
- poszukiwanie wszelkich możliwości nauki i ćwiczeń językowych oraz wykorzystywanie wszystkich bodźców do nauki języka.

6. Cele edukacyjne i zadania szkoły

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest poprzez proces wychowania i kształcenia, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenia doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra, piękna i pokoju.

Zadaniem szkoły w I etapie edukacyjnym jest:

- wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka,
- zapewnienie wszystkim uczniom prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku,
- wspieranie szeroko rozumianej aktywności dziecka,
- organizowanie doświadczeń umożliwiających polisensoryczne poznawanie,
- zapewnienie optymalnych warunków wszystkim dzieciom; w tym rozwijającym się w wolniejszym lub przyspieszonym tempie,
- poszanowanie godności dziecka, ich naturalnego i indywidualnego tempa rozwoju,
- wdrażanie do współdziałania w grupie,
- zapewnienie dostępu do wartościowych rozwojowo źródeł informacji, nowoczesnych technologii oraz przygotowanej ergonomicznie przestrzeni edukacyjnej,
- organizacja zajęć dostosowanych do potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci, wywołujących zaciekawienie, zdumienie i radość odkrywania wiedzy; zajęć umożliwiających odkrywanie wartości, kształtowanie samodzielności, zaradności, odpowiedzialności i poczucia obowiązku,
- organizacja przestrzeni edukacyjnej umożliwiającej dzieciom poznawanie wartości i norm społecznych,
- systematyczny rozwój wrażliwości estetycznej,
- wychowanie do wielokulturowości; zaspokojenie potrzeb poznawania kultur innych narodów, np. krajów Unii Europejskiej,
- w porozumieniu z rodzicami uczniów, modelowanie programu wychowawczo-profilaktycznego według potrzeb i możliwości,
- planowa realizacja programu nauczania.

²⁶ Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. (2001). Council of Europe (2003). Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 98.

Realizacja przez szkołę wyżej wymienionych zadań oraz udzielenie dziecku odpowiedniego wsparcia na etapie edukacji wczesnoszkolnej zapewni dziecku dojrzałość do nauki na II etapie edukacji.

6.1. Ogólne cele kształcenia i wychowania

Zgodnie z Podstawą programową kształcenie językowe oraz rozwijanie kompetencji ucznia w tym zakresie należy traktować jako proces wieloletni, naznaczony nierównomiernym rozwojem w zakresie poszczególnych umiejętności, zależny od warunków, w których kształcenie to się odbywa. Pierwszy etap edukacyjny jest wprowadzeniem do tego procesu i na tym etapie język obcy nowożytny powinien przede wszystkim przyczynić się do wszechstronnego rozwoju dziecka, a nie stanowić celu samego w sobie.

Podstawa programowa opisuje wymagania ogólne edukacji wczesnoszkolnej w odniesieniu do czterech obszarów rozwojowych dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Zbiór celów ogólnych przedstawia fundament, na którym będzie oparta początkowa praca na II etapie edukacyjnym w klasach IV–VIII, a są to: zachowania, sprawności, umiejętności i wiedza początkowa.

Cele te uczeń osiąga w procesie wychowania i kształcenia przez rozwój prostych czynności praktycznych i intelektualnych w czynności bardziej złożone.

Aby przygotować ucznia do sprawnego funkcjonowania we współczesnym świecie, konieczne jest wyposażenie go w tzw. umiejętności kluczowe. Do najważniejszych kompetencji ucznia zaliczono:

- czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jak i jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów,
- myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych,
- myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa,
- umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania informacji i korzystania z nich,
- umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji,
- umiejętność pracy zespołowej.

6.2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania w zakresie języków obcych

Kształcenie językowe w pierwszym etapie edukacyjnym ma na celu wyposażenie ucznia w bardzo podstawowy zasób środków językowych dotyczących jego samego i jego najbliższego otoczenia, umożliwiającą realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie wyznaczonych w podstawie tematów.

Uczeń kończący klasę III rozumie bardzo proste wypowiedzi ustne, artykułowane wyraźnie i powoli, w standardowej odmianie języka:

- reaguje na polecenia;

- rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;
- znajduje w wypowiedzi określone informacje.

W zakresie rozumienia tekstu pisanego uczeń rozumie wyrazy oraz jedno- lub kilkuzdaniowe, bardzo proste wypowiedzi pisemne (np. historyjki obrazkowe z tekstem, opowiadania):

- rozumie ogólny sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;
- znajduje w wypowiedzi określone informacje.

W zakresie wypowiedzi ustnych uczeń:

- powtarza wyrazy i proste zdania;
- tworzy bardzo proste i krótkie wypowiedzi według wzoru, np. nazywa obiekty z otoczenia i je opisuje, nazywa czynności;
- recytuje wiersze, rymowanki, odgrywa dialogi, śpiewa piosenki – samodzielnie lub w grupie, np. przy realizacji małych form teatralnych;
- używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy.

Tworząc wypowiedzi pisemne uczeń:

- przepisuje wyrazy i proste zdania;
- pisze pojedyncze wyrazy i zwroty;
- pisze bardzo proste i krótkie zdania według wzoru i samodzielnie.

W zakresie reakcji językowych uczeń:

- reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia;
- przedstawia siebie i inne osoby – mówi np., jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi, co potrafi robić;
- zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów;
- stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe (np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza);
- wyraża swoje upodobania.

W zakresie przetwarzania tekstu uczeń nazywa w języku obcym nowożytnym np. osoby, zwierzęta, przedmioty, czynności – z najbliższego otoczenia oraz przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych.

Ponadto uczeń:

- wie, że ludzie posługują się różnymi językami, i aby się z nimi porozumieć, warto nauczyć się ich języka;
- posiada podstawowe informacje o krajach, w których ludzie posługują się danym językiem obcym.
- potrafi określić, czego się nauczył, i wie, w jaki sposób może samodzielnie pracować nad językiem (np. przez oglądanie bajek w języku obcym nowożytnym, korzystanie ze słowników obrazkowych i gier edukacyjnych).współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki.korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. ze słowników obrazkowych, książeczek), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych²⁷.

Wczesna nauka języków obcych nie tylko dostarcza dziecku wiedzy językowej i zwiększa jego kompetencje, ale ma także, dzięki rosnącej świadomości językowej, wpływ na zdolności analityczne,

²⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

podnosi próg kreatywności językowej oraz ogólnej sprawności intelektualnej i usprawnia jego funkcjonowanie społeczne. Dlatego w programie przewidziano także realizację innych zadań szkoły, takich jak:

- rozwijanie umiejętności samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia,
- rozwijanie umiejętności stawiania pytań, dostrzegania problemów, zbierania informacji potrzebnych do ich rozwiązania, planowania i organizacji działania, a także rozwiązywania problemów,
- umiejętność rozumienia i używania prostych komunikatów w języku obcym²⁸.

6.3. Cele edukacji językowej według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego

Obowiązująca podstawa programowa zakłada opis osiągnięć ucznia klasy III według poziomów przewidzianych w *Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment)*²⁹.

Wczesnoszkolne nauczanie języka, respektując dynamikę rozwoju ucznia, jego indywidualne cechy oraz punkt rozwojowy, w jakim się znajduje, daje podwaliny dla osiągnięcia poziomu A1³⁰:

Poziom A1	
• Słucham i rozumiem	Rozumiem znane mi słowa i bardzo proste wypowiedzi, które dotyczą mnie, mojej rodziny i najbliższego otoczenia (tego, co jest mi bliskie i znane), gdy ludzie mówią wolno i wyraźnie.
• Czytam i rozumiem	Potrafię rozpoznać znane mi nazwy, słowa i bardzo proste zdania znajdujące się na przykład w ogłoszeniach, na szyldach, plakatach.
• Mówię	Rozmawiam Potrafię porozumieć się w prosty sposób, zwłaszcza jeśli osoba, z którą rozmawiam, jest skłonna wolniej powtórzyć lub uprościć swoje zdanie, a także pomóc mi w tym, co próbuję powiedzieć. Potrafię w prosty sposób zapytać o to, co jest mi znane lub bardzo potrzebne, i odpowiedzieć na pytanie tego typu.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

²⁹ Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. (2001). Council of Europe (2003). Warszawa: Wydawnictwo CODN. Dokument ten jest obowiązującym obecnie, opracowanym przez ekspertów Rady Europy, punktem odniesienia dla wszelkich instytucji zajmujących się nauczaniem języków, testowaniem i uznawaniem umiejętności w dziedzinie standardów osiągnięć językowych. Opracowano w nim wspólną dla całej Europy podstawę tworzenia planów nauczania, zaleceń programowych, egzaminów, podręczników itp. ESOKJ opisuje wiedzę, umiejętności, i sprawności potrzebne do osiągnięcia biegłości w posługiwaniu się językiem, a także kontekst kulturowy, w którym jest osadzony każdy język.

³⁰ Por. op. cit. str. 26: „Uczenie się, które odbywa się w określonym czasie, powinno być podzielone na etapy uwzględniające postępy w nauce i zapewniające jej ciągłość. Między programami i materiałami dydaktycznymi powinna istnieć współzależność – opis poziomów biegłości będzie przy tym niezwykle pomocny”.

	Opowiadam	Potrafię użyć prostych wyrażen i zdań, aby opowiedzieć o sobie, o miejscu, w którym mieszkam, oraz o ludziach, których znam.
•	Piszę	Potrafię napisać krótką, prostą kartkę, na przykład pozdrowienia z wakacji. Potrafię wpisać w prostym formularzu informacje na swój temat, na przykład: imię, nazwisko, narodowość, adres, szkołę.

Wiedza dotycząca projektowanego poziomu osiągnięć ucznia po całym cyklu kształcenia podstawowego daje możliwość **realistycznego spojrzenia na jego osiągnięcia po etapie wczesnoszkolnym** i trafnej oceny nabywanych przez ucznia kompetencji. Pomóc powinno w tym, dostosowane do wieku ucznia, **Europejskie portfolio językowe dla dzieci od 6 do 10 lat**³¹, wydane przez CODN³². Dokument ten dostosowuje wymagania ESOKJ do etapu rozwojowego oraz możliwości kognitywnych uczniów w młodszym wieku szkolnym. Na kolejne lata przewidziano (w różnych wariantach) rozwijanie kompetencji w ramach poszczególnych sprawności, tak aby uczeń kończący klasę VIII był na poziomie A2+/B1.

6.4. Cele w zakresie komunikacji interkulturowej

Uczeń nie tylko powinien wiedzieć, że ludzie posługują się różnymi językami, i aby się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka³³, ale musi być zainteresowany ich innością i wyrażać chęć porozumiewania się z nimi. Daje to mocne fundamenty do wykształcenia kompetencji komunikacyjnej, która bez elementów kulturowych nie może istnieć. Celem jest więc umiejętność nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi lub dorosłymi, w sytuacji gdy język obcy nowożytny jest niezbędnym medium oraz językiem komunikacji.

6.5. Cele w zakresie autonomizacji ucznia

Swoją drogę do osiągnięcia całkowitej autonomii jako osoba ucząca się języków obcych przez całe życie dzieci rozpoczynają już podczas kształcenia w klasach I–III. W warunkach i sposobach realizacji obowiązującej podstawy programowej podstawie programowej zawarty jest zapis o konieczności autonomizacji przez zachęcanie uczniów do podejmowania próby samooceny własnej pracy i stosowania różnych technik służących uczeniu się. Nauczyciele powinni zachęcać uczniów do pracy własnej z wykorzystaniem filmów (np. bajek), zasobów internetu i książek (np. książeczek z obrazkami), w odpowiednim zakresie i stosownie do wieku uczniów. W szkole powinny być organizowane wydarzenia związane z językami obcymi nowożytnymi, np. konkursy, wystawy, dni języków obcych, zajęcia teatralne, udział w programach europejskich typu *eTwinning*³⁴.

³¹ Bajorek A., Bartosz-Przybyło I., Pamuła M., Sikora-Banasik D. Europejskie portfolio językowe dla dzieci od 6 do 10 lat. Warszawa: Wydawnictwo CODN.

³² Dokument dostępny jest także w zasobach biblioteki cyfrowej ORE, pod adresem: <https://www.ore.edu.pl/zesp%C3%B3%C5%82-kompetencji-i%C4%99zykowych-i-wiedzy-o-kulturze/europejskie-portfolio-jezykowe-epj/epj-6-10-lat>, na co zwracają uwagę autorzy podstawy programowej opublikowanej na mocy Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku (op. cit.).

³³ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 jw.

Celem tych działań jest wykształcenie odpowiednich nawyków oraz rozbudzenie świadomości celowości i skutecznych sposobów uczenia się. Po ukończeniu edukacji na etapie wczesnoszkolnym uczeń powinien³⁵:

- rozumieć cel zadań i potrzebę uczenia się języka,
- umieć skupić uwagę na wykonywanych zadaniach,
- być wrażliwym na brzmienie tego języka,
- domyślać się znaczeń słów z kontekstu i gestu,
- rozumieć cel samooceny i umieć ją stosować,
- podejmować samodzielne próby w ramach różnych sprawności językowych,
- pracować ze słowniczkiem obrazkowym,
- radzić sobie z niepowodzeniami, np. skrupulatnie poprawić źle wykonane zadanie.

7. Treści nauczania

Treści przeznaczone do realizacji w klasach I–III są przedstawione w postaci koncentrycznych kół w układzie spiralnym. Zakłada się, że wiadomości i umiejętności zdobywane przez ucznia w klasie I będą powtarzane, pogłębiane i rozszerzane w kolejnych latach nauki³⁶.

7.1. Materiał leksykalny

Ze względu na specyfikę procesów myślenia i rozwój pamięci u dzieci w wieku wczesnoszkolnym dobór materiału leksykalnego języka obcego powinien być odpowiedni do poziomu rozwoju odbiorcy. Słownictwo jest bazą, dzięki której uczeń buduje i rozwija swoje kompetencje językowe. Materiał leksykalny stanowią odpowiednio dobrane zestawy tematyczne skupiające się na konkretnym, przetłumaczalnym słownictwie o najwyższym stopniu częstotliwości, których lista znajduje się w dokumencie podstawy programowej:

- ja i moi bliscy (rodzina, przyjaciele);
- moje miejsce zamieszkania (mój dom, moja miejscowość);
- moja szkoła;
- popularne zawody;
- mój dzień, moje zabawy;
- jedzenie;
- sklep;
- mój czas wolny i wakacje;
- święta i tradycje, mój kraj;
- sport;
- moje samopoczucie;
- przyroda wokół mnie;
- świat baśni i wyobraźni³⁷.

³⁵ Według: Bogucka (2009). Język obcy w edukacji wczesnoszkolnej, kompetencje językowe małych uczniów. W: Sikora-Banasik D (red.). Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 73–82.

³⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

Wymienione powyżej obszary tematyczne zostały tak zapisane i sformułowane, aby od samego początku edukacji szkolnej tworzyć uczniom kontekst do naturalnej komunikacji. To nie tylko obszary leksykalne, które trzeba opanować, ale przede wszystkim tematy najbliższe uczniom. W ten sposób realizowana jest idea komunikacji w obcym języku – uczniowie opowiadają o sobie i swoich zainteresowaniach, swojej rodzinie i swoim najbliższym otoczeniu.

7.2. Funkcje komunikacyjne

Proponowany powyżej zakres materiału leksykalnego powinien być prezentowany w ścisłym związku z wybranymi funkcjami komunikacyjnymi oraz utrwalany w różnych kontekstach i w połączeniu z atrakcyjnymi zajęciami³⁸. Wyposażenie ucznia w umiejętności niezbędne do komunikacji w języku obcym jest kluczowym zadaniem kształcenia. W warunkach realizacji zaleceń podstawy programowej czytamy, że język powinien być nie tylko treścią swoistą dla przedmiotu nauczania, ale także językiem komunikacji podczas zajęć, w różnych rodzajach interakcji (nauczyciel – uczeń, uczeń – uczeń), tak aby docelowo stać się głównym narzędziem komunikacji podczas zajęć³⁹. Funkcje komunikacyjne zakładane w niniejszym programie są związane z komunikacją codzienną, istotną dla świata dziecięcego, oraz pokrywają się z zakresem reakcji językowych określonych jako cele kształcenia językowego w dokumencie podstawy programowej⁴⁰:

- powitania i pożegnania,
- przedstawianie się,
- pytanie o wiek, pochodzenie oraz identyfikacja siebie (podawanie wieku, pochodzenia),
- pytanie o posiadanie oraz wyrażanie posiadania,
- pytanie o ilość i podawanie ilości,
- określanie stosunków w rodzinie,
- opis przedmiotów, osób, miejsc,
- określanie czynności rutynowych,
- określanie czynności wykonywanej w chwili mówienia,
- pytanie o możliwości i umiejętności oraz ich opis,
- podawanie miejsca przebywania danej osoby,
- pytanie o położenie oraz określanie położenia,
- pytanie o preferencje żywieniowe oraz udzielanie odpowiedzi,
- pytanie o pogodę oraz określanie pogody,
- wyrażanie akceptacji i jej braku,
- wydawanie poleceń,
- określanie samopoczucia lub nastroju,
- określanie dni tygodnia, miesięcy, pór roku.

³⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

³⁸ Iluk J. (2002). Jak uczyć małe dzieci języków obcych? Katowice: Wydawnictwo Gnome. Str. 86, 89.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op.cit.).

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 jw.

7.3. Struktury gramatyczne:

Ze względu na dominację pamięci mechanicznej nad logiczną program nie przewiduje stosowania terminologii gramatycznej ani wyjaśniania uczniom zasad użycia struktur gramatycznych. Stosuje się zasadę uczenia indukcyjnego, nie dedukcyjnego. Elementy gramatyczne są prezentowane wraz ze słownictwem jako nieodzowny składnik komunikacji w języku angielskim. Uczeń przyswaja struktury gramatyczne mechanicznie, odtwarzając je jako wyuczone zwroty, gotowe frazy (*ready made chunks*) lub całe zdania, przy jednoczesnym rozpoznaniu sytuacji, w jakiej je może zastosować⁴¹. W toku nauki uczeń napotka następujące struktury gramatyczne:

- przedimek nieokreślony (*a/an*) oraz określony *the*,
- rzeczowniki: liczba pojedyncza i mnoga,
- rzeczowniki policzalne, niepoliczalne oraz określenia *some, any*,
- forma dzierżawcza rzeczownika (*'s*) oraz przymiotniki dzierżawcze,
- zaimki osobowe i wskazujące,
- konstrukcja *There is/ There are*,
- przymiotnik i jego miejsce w zdaniu,
- przysłówki i jego miejsce w zdaniu,
- przysłówki częstotliwości,
- przyimek w funkcji okolicznika miejsca i czasu,
- spójniki *and, but, because*,
- czasowniki *to be, have got, can, to like, need*,
- tryb rozkazujący,
- czas *Simple Present* dla określania czynności rutynowych,
- czas *Present Continuous* dla określania czynności dziejącej się w chwili mówienia,
- pytania (*wh-*) i zaimki pytające, takie jak *What, Where, Who, When*.

7.4. Treści poznawcze dotyczące różnych kultur

Istotne jest, aby kształceniu językowym w klasach I–III, na etapie wczesnoszkolnym, pomóc uczniom rozbudzić w sobie pozytywne nastawienie do nauki języka obcego nowożytnego oraz budować postawę otwartości i szacunku wobec różnorodności języków, kultur i narodowości, przy jednoczesnym wspieraniu ucznia w budowaniu poczucia własnej wartości i wiary we własne możliwości⁴².

Treści związane z realizacją powyższego założenia podstawy programowej powinny prezentować obrazy z życia dzieci w innych krajach, sekcje kulturowe oraz okolicznościowe, przekazane w interesujący sposób, jako swego rodzaju ciekawostki ze świata, aby wzbudzać w uczniach postawę ciekawości poznawczej. Punktem odniesienia jest zawsze kultura i realia własnego kraju, aspekty życia bliskie dzieciom. Proponowany materiał kształcenia zawiera bogaty zasób treści związanych z kulturą, prezentowanych w sposób, który ułatwia uczniom refleksję na temat podobieństw i różnic oraz wytwarza pozytywny obraz innych kultur i ludzi mówiących innymi językami.

⁴¹ Janicka M. (2014). Pakiet metodyczny dla nauczycieli języka obcego. Warszawa: Wydawnictwo ORE < [file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20(1).pdf) >. Str. 40.

⁴² Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

Przykładowy dobór treści interkulturowych na podstawie podręcznika Hello Explorer, poziom I	
obrazki z innych kultur, realia innych krajów (materiał poglądowy: duże, barwne zdjęcia National Geographic oraz DVD)	kultura rodzima (realizacja treści w postaci projektu)
<ul style="list-style-type: none"> • <i>dzikie zwierzęta: krokodyl, niedźwiedź, papugi itp.</i> 	<p>Przygotujcie obrazki zwierząt z polskich lasów i łąk. Zróbcie razem plakat. Nazwijcie po angielsku zwierzęta i określcie, w jakich są kolorach.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>dzieci z całego świata w swoich szkołach</i> 	<p>Zróbcie zdjęcia ciekawych albo ważnych miejsc w szkole. Przygotujcie z nich plakat. Umieśćcie pod fotografiami odpowiednie podpisy po angielsku.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>dzieci innych ras i kultur bawiące się w naturalnym środowisku</i> 	<p>Z kolorowego papieru zróbcie wyklejanki przedstawiające wasze ulubione zabawki i nazwijcie je po angielsku.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>dzieci różnych ras ze swoimi zwierzętami domowymi (małpką, wężem, jagniątkiem)</i> 	<p>Przygotujcie papierowe torby. Wykonajcie z nich sylwetkę zwierzątka domowego. Powiedzcie, jakie macie zwierzę, i je opiszcie. Określcie, co to zwierzę potrafi zrobić.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>różne „domy” dla zwierząt: buda, gniazdo, ul, klatka</i> 	<p>Wykonajcie z różnych materiałów modele swoich domów. Przygotujcie z nich wystawę w klasie. Dołączcie do gotowych prac krótkie opisy po angielsku.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>indiańskie totemy</i> 	<p>Wykonajcie figurki wesołych stworków. Użyjcie różnych materiałów. Zorganizujcie wystawę w klasie. Części ciała stworków nazwijcie po angielsku.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>różne zjawiska pogodowe</i> 	<p>Zastanówcie się wspólnie, jakie są pierwsze oznaki wiosny. Z różnych materiałów przygotujcie wyklejankę na ten temat. Elementy pracy nazwijcie po angielsku.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>dzieci różnych ras jedzące typowe dla swej kultury potrawy (sushi, ryż)</i> 	<p>Z kolorowego papieru wytnijcie różne produkty spożywcze, np.: chleb, wędlinę, ser, pomidora, cebulę. Sklejcie je ze sobą, tak żeby otrzymać śmieszny kanapkę.</p>

8. Procedury osiągnięcia celów

8.1. Ogólne założenia pracy z uczniami klas I-III na zajęciach z języka obcego

Ze względu na specyfikę tej grupy wiekowej kształcenie językowe musi odbywać się za pomocą odpowiednich metod i technik. Priorytetem jest „zapewnienie, że nauka w przedszkolu i szkole podstawowej jest skuteczna, gdyż właśnie tam kształtuje się właściwy stosunek do innych języków i

kultur i tam też powstają fundamenty dla późniejszej nauki języków”⁴³. Skuteczność można osiągnąć przez dobór odpowiednich materiałów dydaktycznych oraz stosowanie adekwatnych do wieku odbiorcy metod i technik pracy. W związku z tym w programie proponuje się następujące ramowe założenia⁴⁴ organizujące proces dydaktyczny:

Uwaga dziecka w wieku wczesnoszkolnym ma charakter mimowolny, uwarunkowany sytuacją, w jakiej aktualnie ono się znajduje. Czynnikiem mającym wpływ na uwagę, jednym z jej najważniejszych warunków jest **zainteresowanie**, które ma zabarwienie uczuciowe. Zainteresowanie wyraża specjalny stosunek do przedmiotu czy rodzaju działalności dziecka. Ma ono charakter wyboru i nadaje uwadze kierunek, „naprowadza” na przedmiot.

Aby skoncentrować i utrzymać uwagę ucznia na przedmiocie zajęć i realizowanych treściach, należy w umiejętny sposób planować i organizować jego kolejne czynności w toku lekcji. Proces uczenia się jest zdeterminowany przez **czynne uczestnictwo** dzieci w sekwencji aktywności zaplanowanych przez nauczyciela.

Ze względu na przewagę pamięci mechanicznej w nauczaniu języka należy często polegać na **efekcie wielokrotnego powtarzania**. W związku z tym na zajęciach języka obcego należy wprowadzać wiele rymowanek, piosenek, wierszyków, których uczenie się i częste odtwarzanie jest dla dzieci przyjemnością; podają one również słownictwo w czytelnych kontekstach i zapewniają wiele powtórzeń.

- Aby przenieść treści z pamięci krótkotrwałej do rejestru pamięci długotrwałej, nauczyciel musi tak poprowadzić zajęcia, aby materiał prezentować wielokrotnie **w różnych kontekstach** i w różny sposób. Powtarzanie nie może być monotonne i nużące, bo prowadzi to do szybkiego zniechęcenia i braku motywacji.
- Nauczanie języka odbywa się przez ten język. Język nauczyciela, jego instrukcje i wyjaśnienia, klasowe rytuały stanowią również receptywne bodźce językowe oraz są elementem „treningu przedkomunikacyjnego”. Jest to bardzo stymulujące, ponieważ stwarza autentyczną sytuację, z sensownym zadaniem rozumienia, w którą uczniowie angażują się emocjonalnie.
- Uczniowie mają okazję do stawiania własnych hipotez na temat przekazywanych przez nauczyciela informacji czy instrukcji, a następnie te hipotezy weryfikować w działaniu. Nie oznacza to stosowania koncepcji całkowitej immersji, czyli zanurzenia w języku, pewne treści, jak np. czynności porządkowe, określenie wymagań wobec uczniów (także dotyczących ich postawy i funkcjonowania na zajęciach), kontrola dyscypliny czy wyjaśnianie zasad trudniejszych gier lub zabaw może, ze względów pragmatycznych, odbywać się w języku ojczystym. Treści stanowiące elementy integracji również są przekazywane w języku polskim.

⁴³ Komunikat Wspólnot Europejskich dotyczący promowania nauki języków i różnorodności językowej (2003).

⁴⁴ Opracowano na podstawie: Komorowska H. (1996). Nauczanie języka obcego w świetle rekomendacji Rady Europy. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 3. Str. 213–220, Iluk J. (2002). Jak uczyć małe dzieci języków obcych? Katowice: Wydawnictwo Gnome, Przetacznikowa M., Makiełto-Jarża G. (1985). *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*. Warszawa: WSiP.

- Brak motywacji wewnętrznej powoduje, że sam sposób nauczania musi dostarczać bodźców motywujących zewnętrznie. Aby więc było skuteczne, musi być dla dziecka atrakcyjne. Dlatego stosuje się techniki ludyczne, czyli **nauczanie przez zabawę**. W związku z ruchliwością dzieci oraz ich ciekawością poznawczą warto również promować aktywne uczenie się przez działanie. Jest ono bardzo motywujące i zachęca do brania udziału w zajęciach i przyswajania przekazywanych tam treści.
- Nauka języka obcego musi **angażować jak najwięcej zmysłów**, zgodnie z holistycznymi założeniami kształcenia na tym etapie rozwoju. Zaangażowanie wielu analizatorów zapewnia skuteczniejszy przebieg postrzegania i „zauważania” oraz ma wpływa na lepsze zapamiętywanie. Dzieci na tym etapie rozwoju poznają i eksplorują otaczający je świat wszystkimi zmysłami, także przez smak, węch i dotyk. Dopiero w późniejszych rozwojowych etapach percepcja koncentruje się przede wszystkim na zmysłach wzroku i słuchu, które w okresie wczesnoszkolnym podlegają bardzo dynamicznemu rozwojowi. Obowiązująca podstawa programowa, w wytycznych dotyczących warunków i sposobów realizacji, także podkreśla konieczność stosowania przez nauczyciela technik uwzględniających możliwości i potrzeby rozwojowe dzieci, w tym przede wszystkim technik odwołujących się do multisensoryczności (wykorzystujących ruch, dźwięk, obraz), które sprzyjają kształtowaniu twórczego podejścia i pozytywnego nastawienia do nauki języka obcego nowożytnego⁴⁵.
- Treści nauczania powinny odnosić się do **konkretnej, bliskiej sprawom dziecka sytuacji**, co umożliwi zrozumienie tego, co się dzieje tu i teraz, a nowe elementy należy wprowadzać w sytuacji znaczącej, aby ułatwić zrozumienie wypowiedzi przez zrozumienie sytuacji, w których te wypowiedzi padają⁴⁶.
- Edukację językową należy rozpocząć od rozwoju receptywnej sprawności rozumienia ze słuchu, dopiero kiedy dziecko jest gotowe do podjęcia samodzielnych wysiłków zmierzających do produkcji językowej, można promować mówienie i rozmawianie. Należy respektować tzw. **prawo dziecka do ciszy**.
- Warto natomiast wspierać „**gotowość mowną**” przez premiowanie spontanicznych wypowiedzi i prowokowanie interakcji w klasie, wykorzystując aktorskie i rywalizacyjne skłonności dzieci oraz brak u nich zahamowań w mówieniu⁴⁷.
- Ocena i korygowanie błędów polega na **docenianiu tego, co uczeń osiągnął**, i wyznaczeniu kierunku dalszego rozwoju. Akceptacja i życzliwość są niezbędne, aby utrzymać spontaniczność i wzbudzać dobre emocje skutecznie motywujące do pracy.

8.2. Przegląd metod pracy z dziećmi we wczesnym wieku szkolnym

Dydaktyka języków obcych z dobrym skutkiem wykorzystuje znane metody nauczania. Ważne jest, aby poznać najwartościowsze dla etapu wczesnoszkolnego propozycje i nie „trzymać się” konsekwentnie jednego rozwiązania, ale w sposób twórczy i elastyczny, wraz z dydaktyczną refleksją oraz ewaluacją pracy własnej, dobierać te elementy z różnych rozwiązań, które okazują się skuteczne.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

⁴⁶ Komorowska H. (1996). Nauczanie języka obcego w świetle rekomendacji Rady Europy. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 3. Str. 213–220.

⁴⁷ Jw.

Zgodnie z powyższymi założeniami w drodze do osiągnięcia zamierzonych celów program poleca wykorzystanie w sposób pragmatyczny elementów następujących metod⁴⁸:

- **Podejście komunikacyjne**

Podejście to skupia się na umiejętności skutecznego komunikowania się w obcym języku. Celem jest osiągnięcie kompetencji komunikacyjnej przy zachowaniu pewnej poprawności gramatycznej, która jest pożądana, ale nie najważniejsza. Aby osiągnąć i rozwijać te kompetencje, należy uczestniczyć w wielu sytuacjach komunikacyjnych, organizowanych przez nauczyciela tak, aby były zbliżone do autentycznych sytuacji życiowych. Prezentacja materiału jest najczęściej sytuacyjna i wizualna, język ojczysty stosowany sporadycznie, a objaśnienia ograniczone do minimum.

- **Metoda naturalna (*The Natural Approach*)**

Metoda opiera się na podobieństwie uczenia się języka obcego do sposobu, w jaki małe dzieci przyswajają język ojczysty. Polega ona na słuchaniu wypowiedzi obcojęzycznych, których ogólny sens jest zrozumiały, ze względu na przejrzystość sytuacji, w jakiej jest wypowiedziany. Nauczyciel posługuje się prostym językiem, mówi o tym, co dzieje się tu i teraz, stosuje język ciała oraz wiele mimiki i gestu, wielokrotnie powtarza swe wypowiedzi. Zakłada się, że uczeń sam wyznaczy moment, w którym jest gotów do pierwszych prób mówienia.

- **Metoda bezpośrednia (konwersacyjna)**

Włączanie ucznia do uczestnictwa w naturalnych rozmowach w języku obcym (w tym przypadku będzie to sytuacja rozmowy dorosłego z dzieckiem). Naturalną pomocą dla ucznia jest kontekst i sytuacja, w jakiej odbywa się rozmowa. Nie ma systematycznego uczenia gramatyki, słownictwa lub wymowy. W toku rozmowy nie poprawia się błędów popełnionych przez ucznia. W późniejszym toku nauki wprowadza się czytanie i pisanie listów i innych tekstów użytkowych.

- **Metody audiolingwalna i audiowizualna**

Celem nauki jest opanowanie w pierwszej kolejności słuchania i mówienia, a potem dopiero czytania i pisanie. Cel osiąga się przez wykształcenie różnych nawyków techniką mechanicznego, bezrefleksyjnego powtarzania, zapamiętywania i utrwalania ćwiczonego materiału. W metodzie audiowizualnej reakcję językową wyzwała bodziec w postaci np. obrazka lub ilustracji. Po właściwej odpowiedzi jest ona wzmacniana przez pochwałę lub nagrodę.

- **Metoda reagowania całym ciałem (TPR – *Total Physical Response*)**

Metoda ta opiera się na założeniu, że zapamiętywaniu nowego materiału językowego sprzyja milczące przysłuchiwanie się ucznia i ruch fizyczny związane z treścią przekazu. Nauczanie polega na prostych poleceniach wydawanych przez nauczyciela, na które uczeń reaguje całym ciałem. Za komunikację uważa się niewerbalne „odpowiedzi” ucznia na pytania lub zalecenia. Celem jest uruchomienie zarówno lewej półkuli mózgu, odpowiedzialnej za język i mowę, jak i prawej, która steruje ruchem fizycznym. W naukę języka zaangażowany jest więc cały mózg, co zwiększa efektywność nauki.

- **Metoda kognitywna**

⁴⁸ Metody opracowane wg: Komorowska H. (2001). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna oraz Pamuła M. (2003). *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Metoda ta zakłada, że uczeń przez kontakt z językiem obcym tworzy hipotezy dotyczące struktury języka. Następnie metodą prób i błędów doskonali swoją kompetencję językową. Metoda ta bazuje na automatyzacji i restrukturyzacji i polega na stopniowym eliminowaniu błędu przez automatyzację procesu. Wobec tego, proces nauczania jest rozciągnięty w czasie, aby umożliwić uczniom poznanie nowego materiału, który potem staje się rutynowym działaniem dzięki automatyzacji.

8.3. Techniki prezentowania i utrwalania słownictwa

Właściwy dobór słownictwa musi iść w parze z właściwym jego wprowadzaniem, semantyzacją oraz procesami utrwalania. Podczas pracy nad rozwojem uczniowskich zasobów leksykalnych należy pamiętać, że ważne jest opanowanie nie tylko **słownictwa czynnego**, reprezentującego słowa i zwroty, które uczeń przyswaja i zapamiętuje, ale także **słownictwa biernego**, pojawiającego się na zajęciach w postaci sformułowań rutynowych lub potrzebnych do wytworzenia kontekstu bądź sytuacji komunikacyjnej.

Wprowadzanie nowego słownictwa nie może następować w izolacji. Słowa powinny być prezentowane w kontekście oraz w grupach semantycznych dotyczących omawianej tematyki. Istotne jest stosowanie **zasady pogłębłości** oraz multisensoryczności. Najczęściej stosowane techniki prezentacji słownictwa to:

- pokazanie obrazka lub ilustracji w podręczniku,
- wskazanie przedmiotu (realia),
- wykonanie rysunku na tablicy,
- pokazanie gestem lub mową ciała,
- wprowadzanie nowego słownictwa za pomocą kart obrazkowych,
- wprowadzenia nowego słownictwa za pomocą historyjki,
- wprowadzenie nowego słownictwa za pomocą rymowanki,
- wprowadzenie nowego słownictwa za pomocą prezentacji w programie PowerPoint,
- użycie charakterystycznego dźwięku,
- użycie kontrastu,
- wyliczanie,
- użycie pacynki (np. odegranie scenki z dialogowej z pacynką).

Do aktywności mających na celu utrwalenie słownictwa zalicza się:

- naukę piosenek, wierszyków, rapów zawierających podane słownictwo,
- wielokrotne słuchanie tekstu (np. historyjki),
- zabawy typu memory, bingo,
- zabawa KIM,
- inne gry i zabawy językowe,
- ćwiczenia prowadzone metodą TPR: narysuj, pokoloruj, wklej naklejkę itp.,
- zgadywanki i zagadki,
- zabawy mnemotechniczne, np. łączenie wyrazów z wybranej grupy tematycznej lub zabawy w rymy,
- łączenie wyrazu z obrazkiem,
- zaznaczanie elementu leksykalnego o którym mowa,

- tworzenie lub praca ze słownikami tematycznymi.

Istotne jest, aby utrwalanie i przypominanie dotyczyło nie tylko materiału wyuczanego na bieżąco, ale także takiego, który był opanowany wcześniej. Sprzyja temu spiralny układ treści oraz gry i zabawy przypominające słownictwo, które mogą nawet stać się rutynowym elementem zajęć, np. rozgrzewką językową.

Warunkiem powodzenia w nauce słownictwa jest zapewnienie uczniom różnych kontekstów oraz dużej liczby skojarzeń – wizualnych, graficznych, tematycznych, ruchowych itp.

8.4. Techniki pracy rozwijające sprawność słuchania

Rozumienie ze słuchu jest we wczesnej nauce języka sprawnością najbardziej istotną, mającą „pierwszeństwo” przed wszystkimi innymi. Wrodzony mechanizm przyswajania języka może odpowiednio zadziałać tylko wtedy, kiedy – szczególnie w początkowych fazach nauki – kładzie się nacisk na rozwój sprawności rozumienia ze słuchu. Niezbędny jest tu tzw. „cichy okres”, kiedy to dziecko nie czuje presji mówienia w języku obcym, pozostając z nim w kontakcie. Cechą percepcji dziecięcej jest to, że dzieci zawsze rozumieją więcej, niż są w stanie powiedzieć⁴⁹.

Do technik rozwijania sprawności słuchania i rozumienia, które są adekwatne dla omawianej grupy wiekowej, zalicza się między innymi:

- słuchanie historyjek,
- zgadywanki tak/nie,
- ocena zdań – prawda/fałsz,
- dopasowywanie ilustracji do usłyszanego tekstu,
- dorysowywanie (lub doklejanie) kolejnych elementów na ilustracji według usłyszanego tekstu,
- zaznaczanie (otaczanie pętlą, odznaczanie „ptaszkiem”) elementu leksykalnego, semantycznego, wypowiedzi, o których mowa,
- wszelkie aktywności prowadzone metodą TPR, również zabawy ruchowe,
- stosowanie technik narracyjnych, np. opowiadanie historii (tzw. *storytelling*),
- czytanie tekstów autentycznych oraz uproszczonych.

8.5. Techniki pracy rozwijające sprawność mówienia

Zgodnie z obowiązującym we wczesnoszkolnym nauczaniu języka prymatem oralności rozwijanie sprawności mówienia jest, zaraz po słuchaniu, bardzo istotnym celem edukacji. Jest to jednak sprawność produktywna, wymagająca od uczącego się więcej wysiłku niż sprawności receptywne. Co więcej, należy nie tylko ćwiczyć gotowe wzorce, ale zachęcać uczniów do tworzenia wypowiedzi własnych. Najczęściej stosowane przez dzieci na tym etapie produkcji językowej to spontaniczne,

⁴⁹ Komorowska H. (1996). Nauczanie języka obcego w świetle rekomendacji Rady Europy. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 3. Str. 217.

poprawne pragmatycznie wypowiedzi jednowyrazowe, złożenia dwuwyrazowe, przede wszystkim frazy nominalne, a także wypowiedzi trzywyrazowe⁵⁰.

Do najczęściej stosowanych technik rozwijania reprodukcji oraz produkcji językowej należą między innymi:

- recytacja chóralna oraz indywidualna wierszyków, wycieczek, śpiewanie piosenek,
- odgrywanie różnych ról,
- zabawy dramatyczne,
- gry i zabawy,
- odpowiadanie na pytania,
- łańcuszek pytań i odpowiedzi,
- dialogi w parach,
- branie udziału w miniprezentacjach,
- zabawy w zagadki i zgadywanki,
- wyszukiwanie różnic,
- podawanie specyficznych (np. brakujących do rozwiązania jakiegoś zadania) informacji,
- komentowanie interesujących dzieci ilustracji,
- prezentowanie wykonanych przez siebie prac plastycznych.

8.6. Techniki pracy rozwijające sprawność czytania

Elementy czytania można wprowadzać już w klasie I, szczególnie w drugim semestrze. Jest to jednak tylko zaznajamianie uczniów z graficznym obrazem danego słowa, tak aby uzmysłowić im, że w języku angielskim czyta się inaczej niż w polskim, i stopniowo wyrabiać w nich umiejętność kojarzenia: słowa, jego znaczenia oraz jego graficznego obrazu.

W kolejnych latach nauki wprowadza się krótkie „teksty”, np. komiksowo przedstawione wypowiedzi bohaterów historyjki, podpisy pod ilustracjami, krótkie zdania. Często czytanie jest poprzedzane słuchaniem danego tekstu, tak aby przedstawić uczniom model czytania oraz zaznajomić ich z treścią tekstu. Pierwsze próby czytania, ćwiczonego jako prosta czynność, mogą być także połączone z odtwarzaniem tekstu niejako „z pamięci”, po wielokrotnym jego wysłuchaniu. Są one bardzo dla uczniów motywujące, ponieważ dają im poczucie osiągniętego w czytaniu sukcesu.

Teksty przeznaczone do czytania muszą być odpowiednio dobrane lub spreparowane: niezbyt trudne, żeby nie doprowadzić do zniechęcenia, ale, z kolei, zbytnia łatwość prowadzi do demotywacji.

Do skutecznych technik rozwijania sprawności czytania w języku obcym w edukacji na etapie wczesnoszkolnym zalicza się między innymi:

- rozpoznawanie graficznego „kształtu” prostych słów (zapis może być sporządzony w sposób mnemotechniczny, np. „wysokie” litery w wyrazie „tall”),

⁵⁰ Sopata A. Sprawność mówienia produktywnego we wczesnoszkolnej edukacji językowej. W: Sikora-Banasik D. (red.). Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 99–109.

- dobieranie podpisów do ilustracji,
- głośne, chóralne „czytanie” tekstu, np. historyjki obrazkowej (może temu towarzyszyć nagranie),
- aktywne słuchanie, połączone z „wodzeniem” palcem lub linijką na odczytywanym przez nauczyciela lub lektora tekście,
- czytanie z podziałem na role,
- gra memory – dobieranie w pary obrazków i podpisów,
- gra domino,
- układanie całości z fragmentów tekstu pociętego na fragmenty,
- czytanie w celu znalezienia określonej informacji,
- czytanie w celu zrealizowania jakiegoś zadania.

Dla dynamicznego i zindywidualizowanego rozwijania sprawności czytania ważne jest też zwiększenie oferty tekstów pisanych, z którymi obcuja uczniowie. Zalecane jest wyposażenie kącików czytelniczych w klasach w książki i czasopisma w języku obcym, zachęcanie uczniów do korzystania z biblioteki, gdzie można wypożyczyć książki i czasopisma obcojęzyczne, oraz korzystanie z internetu.

8.7. Techniki pracy rozwijające sprawność pisania

Pisanie jest najtrudniejszą i najpóźniej wprowadzaną i rozwijaną sprawnością. Jest jednakże zajęciem fascynującym dzieci, które z dużą dozą radości obcuja z pismem⁵¹. Elementy pisania można wprowadzać w momencie, gdy uczniowie opanowali już technikę pisania w języku polskim. Pisanie rozpoczyna się od niewielkich ćwiczeń polegających na pisaniu po śladzie, zachowujących kształt liter i elementy łączenia w języku ojczystym. Należy ponadto pamiętać o stosowaniu pozytywnej informacji zwrotnej, nastawionej na docenienie wysiłku dziecka oraz efektów jego pracy.

Zalecane techniki rozwoju sprawności pisania to między innymi:

- pisanie po śladzie,
- wstawianie brakujących liter w wyrazach,
- wstawianie brakujących wyrazów w zdaniach,
- przepisywanie,
- rozwiązywanie krzyżówek obrazkowych,
- dyktanda,
- prace projektowe (słowniczkę, plakaty, książeczkę),
- podpisywanie własnej pracy plastycznej.

8.8. Nauczanie języka z wykorzystaniem prac plastycznych uczniów

Techniki plastyczne są naturalnymi formami ekspresji dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Z tego względu są elementami, które zapewniają relaks, dostarczają radości tworzenia oraz wyzwalają

⁵¹ Zawodniak J. Twórcze i odtwórcze aspekty wczesnego nabywania sprawności pisania w języku obcym. W: Sikora-Banasik D. (red.). Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 127 –145.

kreatywność uczniów. W nauczaniu języka obcego stosowanie technik plastycznych nie tylko urozmaica pracę, ale stanowi także zastosowanie zasady uczenia się przez działanie w praktyce. Należy jednak tak prowadzić zajęcia, aby działania plastyczne nie zdominowały treści językowych. Efekty, w postaci prac plastycznych uczniów, mogą być wykorzystane przez nauczyciela w kolejnych fazach zajęć lub na kolejnych zajęciach w danym cyklu (np. w zastępstwie „gotowych” kart obrazkowych, do pracy plakatem, jako ilustracje, do których trzeba dopasować podpisy) lub być wyeksponowane w sali lekcyjnej (np. w postaci klasowego słowniczka tematycznego).

Wybrane techniki plastyczne do wykorzystania we wczesnoszkolnym nauczaniu języka obcego:

- kolorowanie w konturze,
- kolorowanie według podanego kodu,
- rysowanie po śladzie,
- dorysowywanie brakujących elementów,
- malowanie farbami,
- wycinanie,
- wyklejanie,
- wykonywanie rekwizytów (np. figurek zwierzątek, kolorowych bączków),
- fotografowanie.

8.9. Uczenie „uczenia się” języków obcych

Autonomizacja kształcenia językowego prowadzi do sytuacji, w której uczący się sam przejmuje odpowiedzialność za własną naukę, bardziej angażując się we własne kształcenie między innymi przez wykorzystanie w pełni umiejętności oraz możliwości, takich jak: emocje, wykorzystanie cech inteligencji wielorakiej itd. Chociaż jest to zadanie niełatwe, uczniowie klas młodszych szkoły podstawowej mogą być stopniowo wdrażani do autonomicznego podejścia do nauki języków obcych.

A oto najważniejsze ujęte w programie działania wspomagające uczniów w poznawaniu właściwych strategii uczenia się języka:

- Wybór stymulujących materiałów dydaktycznych, zwiększających ciekawość i zainteresowanie uczeniem się języka. Ze względu na brak motywacji wewnętrznej u małych uczniów należy im dostarczać bodźców w postaci interesujących i aktywizujących do działania zajęć, ale i pracować na stymulującym i rozwijającym ciekawość poznawczą materiale.
- Pomoc uczniom w organizacji pracy (np. zwrócenie uwagi na porządek na stoliczkach, przygotowanie odpowiednich materiałów, wyciszenie i skupienie przed zajęciami).
- Wymaganie od uczniów świadomego podejmowania wyzwania, jakim jest skuteczne uczenie się języka. Można to wypracować między innymi przez systematyczne elementy rutynowe zajęć, np. wyraźnie zaakcentowany początek i koniec zajęć i zwrócenie uwagi uczniów na oczekiwane przez nauczyciela postawy w czasie trwania zajęć, np. skupienie uwagi, podjęcie wysiłku w celu rozumienia poleceń w toku lekcji, stawianie hipotez i weryfikowanie ich w działaniu (domyślam się i próbuję wykonać ćwiczenia, nawet za cenę popełnienia błędu), przeciwstawiania się elementom odwracającym uwagę („zagadujący” kolega), powstrzymywanie się od komentowania poszczególnych aktywności w języku polskim itd.
- Rozpoczynanie realizowania nowej partii materiału od refleksji nad zadaniami i treściami, jakie przed nimi stoją (np. w postaci rubryki [*W tym rozdziale*] *nauczysz się...*) oraz kończenia

jej refleksją na temat efektów uczenia się. W trakcie realizacji zasadne jest omawianie z uczniami celów i oczekiwanych efektów wybranych ćwiczeń.

- Zwracanie uwagi uczniów na typowe polecenia w podręczniku, omówienie technik wykonywania tych ćwiczeń. Konsekwentne stosowanie ikonki prezentujących uczniom typ ćwiczenia.
- Wzmacnianie tendencji do uczenia się metodą prób i poszukiwań oraz poprawiania własnych błędów.
- Promowanie kreatywności, podejmowania indywidualnych prób wykorzystania języka.
- Zachęcanie uczniów do samodzielnej pracy. Podczas zajęć można wykorzystywać słowniczki tematyczne, wyposażyć klasę w kącik czytelniczy z materiałami w języku angielskim, wykorzystywać filmy DVD oraz zachęcać uczniów do podejmowania podobnych wysiłków na własną rękę. Językowe gry i kursy komputerowe, słuchanie nagrań, tłumaczenie obcojęzycznych piosenek, zwroty i wyrażenia przyswajane podczas wakacyjnych wojaży – to wszystko stymuluje pamięć i stanowi ogromny wkład w naukę języków.
- Stosowanie strategii oceniania, w których uwydatnia się sukcesy i osiągnięcia ucznia (umiem, potrafię).
- Regularne stosowanie elementów samooceny.
- Wykorzystanie w procesie dydaktycznym autonomizujących materiałów zawartych w *Europejskim Portfolio Językowym dla dzieci od 6 do 10 lat*.

Przykładowy projekt zachęcający uczniów do korzystania ze słowniczków obrazkowych oraz samodzielnego tworzenia słownika⁵²
Klasowy słownik obrazkowy
<p><i>Uczeń potrafi:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – współtworzyć klasowy słownik obrazkowy – pracować w parach, grupach oraz z całą klasą <p><i>Uczeń zna rolę słownika w nauce języka</i></p>
<p><i>Możliwe do wprowadzenia/utrwalenia elementy językowe:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Utrwalanie zasobu słownictwa uczniów 2. Wzmocnienie motywacji uczniów do nauki języka angielskiego 3. Wyrabianie umiejętności korzystania ze słownika obrazkowego
<p><i>Materiały potrzebne nauczycielowi:</i></p> <p>segregator, zapas koszulek do segregatora, „przekładki” do segregatora, różnego rodzaju słowniki oraz słowniki obrazkowe dla dzieci</p>
<p><i>Przygotowanie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyjaśnij uczniom znaczenie pojęcia „słownik” oraz zastosowanie różnego rodzaju słowników. 2. Przedyskutuj z uczniami, jaką rolę w nauce języków odgrywa praca ze słownikiem, pokaż uczniom słowniki obrazkowe, tworzone z myślą o dzieciach.
<p><i>Przebieg ćwiczenia:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyjaśnij uczniom, że wspólnie zaczynacie budować klasowy słownik obrazkowy języka angielskiego.

⁵² Według materiałów opracowanych w: Pamuła M., Sikora-Banasik D. (2008). Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 10. Także: <http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=273&from=publication>.

<ol style="list-style-type: none"> 2. Uczniowie po poznaniu słownictwa z określonego działu (np. <i>My toys</i>) będą tworzyć karty obrazkowe, które będziecie wpinać do segregatora. Przedyskutuj i ustal z uczniami zasady, według których będziecie pracować (na lekcji, jako praca domowa, parami, kolejnymi grupami, indywidualnie). Wyjaśnij, że rysunki/ilustracje w słowniku muszą być duże (na całą kartkę), wyraźne i estetyczne. Zdecydujcie, czy będziecie słowa podpisywać oraz w jaki sposób będzie następowała weryfikacja (ewentualnie selekcja) wykonanych ilustracji i napisanych wyrazów. 3. Konsekwentnie wzbogacajcie klasowy słownik kolejnymi kartami z ilustracjami słówek. Po jakimś czasie uczniowie sami będą uwrażliwieni na poznawane słownictwo i będą np. przynosili ilustracje z gazet i magazynów (folderów reklamowych itp. przedstawiające znajome słówka). 4. Pracujcie z uczniami nad klasyfikowaniem słówek w działy tematyczne (<i>TOYS, ANIMALS, FOOD</i> itd.). Oddzielajcie poszczególne działy specjalnymi przekładkami. 5. Wyeksponujcie słownik w klasie, tak aby był zawsze dostępny dla wszystkich uczniów. 	
<p><i>Uwagi:</i> Ten wspólny projekt klasowy może być kontynuowany przez kilka lat – nawet przez cały etap nauczania wczesnoszkolnego (od I do III klasy).</p>	<p><i>Możliwa integracja:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podpisywanie zilustrowanych słów w języku polskim oraz angielskim. 2. Uwzględnienie podpisów pod rysunkami w innych językach, jeżeli w klasie są uczniowie, którzy je znają.

Przykładowe ikonki z podręcznika *Hello Explorer*, pozwalające uczniom na rozpoznanie typu ćwiczenia oraz przewidzenie i zaprogramowanie własnych działań w toku lekcji

8.10. Formy organizacji pracy z uczniami na zajęciach

W początkowym okresie pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym na zajęciach językowych przeważa **praca z całą klasą**. Nauczyciel może w ten sposób przyzwyczaić uczniów do specyfiki zajęć, do obcowania z językiem poleceń i materiałem przeznaczonym do realizacji treści językowych oraz wyrabiać u uczniów pożądane nawyki, takie jak: skoncentrowanie na toku lekcji, uwaga, podejmowanie wysiłku stawiania hipotez, praca nad poszczególnymi ćwiczeniami językowymi, pozytywna dyscyplina podczas gier i zabaw. Komunikacja podczas zajęć wykorzystujących tę formę pracy odbywa się między nauczycielem a całą klasą. Uczniowie odpowiadają na komunikaty i pytania nauczyciela niewerbalnie, przez reakcje całym ciałem (TPR), oraz werbalnie, całą klasą.

Po pewnym czasie, którego długość zależy od indywidualnych refleksji i decyzji nauczyciela, należy wprowadzać bardziej zróżnicowane formy pracy:

- imitującą autentyczną komunikację **pracę w parach**, gdzie uczniowie zazwyczaj ćwiczą opanowane wcześniej właściwe nawyki językowe oraz minidialogi,
- **pracę w grupach**, która rozwija nie tylko sprawności językowe uczniów, ale i ich umiejętność pracy zespołowej.

Do stosowanych we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych form pracy należy także **praca indywidualna** uczniów, podczas której pracują samodzielnie pod okiem nauczyciela monitorującego postępy poszczególnych uczniów.

8.11. Praca z pacynką

Rola maskotki w procesie edukacji językowej dziecka jest ogromna. Maskotka jest partnerem nauczyciela⁵³ oraz pośrednikiem między nauczycielem a uczniami. Jest ona przyjacielem dzieci, pomaga im, podpowiada, jeśli dziecko nie rozumie polecenia, szepcze do ucha, pokazuje, co należy zrobić. Jest zdolna do okazywania emocji: zdziwienia, zachwytu, oburzenia. Maskotka uruchamia pamięć obrazową, również nastawioną na obrazy akustyczne. Dzieci, dzięki pacynce uczestniczącej w zajęciach, lepiej zapamiętują wymowę, formy gramatyczne, znaczenie słów. Pojawianie się pacynki podczas zajęć motywuje też uczniów do uczestniczenia w zajęciach, dostarczając im także pozytywnych emocji oraz elementów zabawy⁵⁴.

8.12. Wykorzystanie technik dramowych w nauczaniu języka

Stosując w nauczaniu języka obcego dzieci techniki zabawy, nie można pominąć elementów zawierających techniki dramowe. Drama uruchamia wyobraźnię, dostarcza emocji, wyrabia umiejętność współpracy w grupie. Stosowanie technik dramowych pozwala osadzić leksykę oraz struktury gramatyczne i formy komunikacyjne w niewerbalnym, zrozumiałym dla ucznia kontekście i semantyzować znaczenia. Techniki dramowe uruchamiają pamięć obrazowaną, są uczeniem się przez działanie, dostarczają niezbędnej porcji ruchu uczniom kinestetycznym. We wczesnoszkolnym nauczaniu języka obcego można wykorzystać następujące techniki dramowe:

- pantomima – swobodna, spontaniczna, wymagająca precyzji forma komunikowania się, lubiana przez dzieci, które uczą operowania symbolem,
- stop-klatka (*freeze!*) – obraz zatrzymany w ruchu, skupiający uwagę na jakimś aspekcie zagadnienia, dając czas na analizę; technika ta może być z powodzeniem stosowana jako ćwiczenia wyciszające, np. podczas pobudzającej ruchowo piosenki, której towarzyszy gestykulacja,
- tworzenie pomników – polegające na uplastycznieniu sytuacji, w nauczaniu języka znakomicie tworzy sytuacje znaczące dla realizowanych treści,
- wywiady, rozmowy – wcielanie się „w rolę” pytającego i udzielającego odpowiedzi, doskonałe ćwiczenie komunikacyjne, przewidujące pracę w parach,

⁵³ Por. Iluk J. (2002). Jak uczyć małe dzieci języków obcych? Katowice: Wydawnictwo Gnome.

⁵⁴ Osicka A., Sikora-Banasik D. (2008). Maskotka we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych. W: *Poliglota. Edukacja Językowa Dzieci*, nr 7.

- kreowanie lub odtwarzanie ruchem, gestem znaczenie zawartego w piosenkach, rymowankach,
- organizowanie miniprzedstawień teatralnych – improwizowanych oraz starannie przygotowanych i ćwiczonych.

Stosowanie technik dramowych jest elementem treningu komunikacyjnego, uświadamiając uczniom znaczenie i potencjał komunikacji niewerbalnej oraz wdrażając do stosowania strategii niewerbalnego komunikowania się.

8.13. Zajęcia językowe w terenie, poza klasą szkolną

Jednym ze sposobów na zdobycie nowych doświadczeń językowych, wpisanych w holistyczną koncepcję nauczania i uczenia się, może być wyjście poza mury szkolne. Wprowadza to pewne urozmaicenie, przybliża sytuacje wykorzystania języka do autentycznych realistycznych wykorzystania. Może stanowić formę pracy kółka zainteresowań lub element nauczania w ramach tzw. „zielonej szkoły” czy dodatkowych godzin z uczniami słabszymi lub bardziej zdolnymi⁵⁵.

W ramach zajęć w terenie można realizować treści z wybranych kół tematycznych oraz określonych funkcji komunikacyjnych i struktur gramatycznych⁵⁶, np.:

- nazwy kolorów (np. określanie koloru liści zebranych w bukietcie podczas wyprawy do parku),
- nazwy części ciała,
- tryb rozkazujący,
- pytanie o drogę i jej wskazywanie,
- czas, pogoda, pory roku.
-

Przykładowa zabawa ruchowa do przeprowadzenia, w ramach lekcji języka angielskiego w klasie pierwszej lub drugiej na boisku szkolnym⁵⁷
Piłeczki do sąsiada
<i>Uczeń potrafi:</i> – rzucać piłeczkę jedną ręką – pracować w grupach oraz z całą klasą
<i>Uczeń wyrabia</i> refleks, szybkość reakcji
<i>Możliwe do wprowadzenia/utrwalenia elementy językowe:</i>

⁵⁵ Planowanie zajęć poza klasą szkolną jest nie lada wyzwaniem – związanym często z koniecznością przełamania schematu 45-minutowej lekcji. Dochodzą do tego także problemy prawno-administracyjne dotyczące realizowania lekcji poza murami szkoły oraz brak wielu odpowiednich materiałów i środków dydaktycznych. Jednakże warto spróbować.

⁵⁶ Por. Sikora-Banasik D. (2009). Lekcja języka obcego poza murami klasy szkolnej. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 8. Str. 1–5 oraz Pamuła M., Sikora-Banasik D. (2008). Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym. Warszawa: Wydawnictwo CODN.

⁵⁷ Według materiałów opracowanych w: Pamuła M., Sikora-Banasik D. (2008). Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 10.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Powtórzenie nazw kolorów 2. Powtórzenie liczebników 3. Ćwiczenie umiejętności rozumienia poleceń nauczyciela i ich realizowania
<p><i>Materiały potrzebne nauczycielowi:</i> kilkadziesiąt miękkich, różnokolorowych pomponów z wełny (lub kolorowych plastikowych piłeczek wielkość piłki tenisowej)</p>
<p><i>Przygotowanie:</i> Przedziel boisko, na którym odbywają się zajęcia, siatką/linką/sznurkiem/plotkiem na dwie połowy.</p>
<p><i>Przebieg ćwiczenia:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podziel uczniów na dwie grupy i ustaw po obu stronach siatki dzielącej boisko na połowę. 2. Wyjaśnij zasady: nauczyciel wysypuje równą liczbę pomponów na obie połówki boiska. Zadaniem uczniów jest przerzucić jak najwięcej pomponów na stronę przeciwnika. Każdy zawodnik może podnosić i przerzucać każdorazowo tylko po jednej piłce. Wygrywa ta drużyna, która po sygnale nauczyciela „stop” ma na swojej połowie mniej pomponów. 3. Podczas liczenia pomponów w każdej kolejnej rundzie (aby wyłonić zwycięzcę) liczenie wspólnie po angielsku. 4. Licząc piłeczki/pompony, można również zadawać pytanie o to, ile pomponów konkretnego koloru znajduje się na połowie przeciwnika. Można modyfikować zasady gry, prosząc np. o przerzucanie tylko czerwonych (lub innej barwy) pomponów.
<p><i>Możliwa integracja:</i> Samodzielne wykonywanie pomponów z różnokolorowej włóczki</p>

9. Kryteria oceny

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu opanowania przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanego programu nauczania oraz dokonanych postępów.

Kryteria oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów po klasie trzeciej/po cyklu kształcenia, to efekty określone w podstawie programowej.

Leksyka

W toku trzyletniego kształcenia uczeń stopniowo opanowuje treści leksykalne oraz:

- potrafi połączyć słowo z jego semantyzującą wizualizacją (gest, obrazek, dźwięk),
- potrafi łączyć słowa w grypy leksykalne,
- potrafi wyszukać słowo niepasujące do danej grupy,
- umie podać przeciwieństwa, np. dla przymiotników (*big/small*), kolorów (*black/white*),
- przypomina sobie dawno wyuczone słownictwo,
- tworzy własny słowniczek,
- wie, że w uczeniu się słownictwa należy posługiwać się słownikiem, i potrafi z niego korzystać (wersje przeznaczone dla dzieci).

W zakresie sprawności słuchania

W toku trzyletniej nauki uczeń w różnym stopniu osiąga następujące umiejętności:

- wyróżnia brzmienie języka angielskiego,
- rozróżnia dźwięki, także w wyrazach brzmiących podobnie,
- rozumie i wykonuje polecenia nauczyciela, wydawane w toku lekcji, jeżeli są elementami rutynowymi lub są poparte gestem,
- rozumie krótkie wypowiedzi nauczyciela, pacynki, kolegów dotyczące identyfikacji osoby,
- rozumie zwroty codzienne, takie jak przywitania i pożegnania,
- rozumie ogólny sens wypowiedzi, jeżeli dotyczy ona spraw i przedmiotów z jego życia oraz jest poparta materiałem poglądowym,
- rozumie treść historyjek obrazkowych oraz wychwytuje sens dialogów w nich zawartych,
- rozumie treść nagrań, filmów, jeżeli dotyczą spraw dziecięcych i są wypowiedziane w prostym, zrozumiałym języku, w wolnym tempie mówienia.

W zakresie sprawności mówienia

W toku trzyletniej nauki uczeń w różnym stopniu osiąga następujące umiejętności:

- w ćwiczeniach rozwijających sprawność mówienia bierze udział chętnie, z zaangażowaniem i entuzjazmem,
- potrafi powtarzać za nauczycielem lub nagraniem,
- prawidłowo i starannie wymawia poszczególne słowa, jeżeli widzi ich poglądową semantyzację,
- nazywa obiekty ze świata dziecięcego i potrafi je opisać w prostych słowach,
- recytuje wiersze, rymowanki, śpiewa piosenki wraz z towarzyszącym im nagraniem i bez niego,
- odpowiada na pytania pojedynczymi słowami i zdaniami z pomocą nauczyciela i bez niej,
- samodzielnie zadaje proste pytania,
- prowadzi ograniczoną komunikację w ramach wyuczonych zwrotów (zadaje pytania i odpowiada na nie),
- odgrywa scenki, bierze udział w mini przedstawieniach,
- podejmuje własne, kreatywne próby stosowania wyuczonych słów i zwrotów.

W zakresie sprawności czytania

W toku trzyletniej nauki uczeń w różnym stopniu osiąga następujące umiejętności:

- wykazuje chęć czytania w języku angielskim,
- rozpoznaje graficzny obraz prostych słów (czytanie globalne) oraz przyporządkowuje do niego właściwą ilustrację,
- z pomocą nauczyciela i samodzielnie czyta pojedyncze wyrazy,
- z pomocą nauczyciela i samodzielnie czyta proste zdania,
- czyta głośno ze zrozumieniem,
- czyta cicho ze zrozumieniem,

- z pomocą nauczyciela i samodzielnie czyta krótkie teksty dostosowane do jego umiejętności oraz dotyczące spraw mu bliskich,
- czyta z podziałem na role,
- podejmuje wysiłek samodzielnego poszukiwania i przeglądania tekstów autentycznych (książeczki, czasopisma).

W zakresie sprawności pisania

W toku trzyletniej nauki uczeń w różnym stopniu osiąga następujące umiejętności:

- zna alfabet i potrafi przeliterować proste słowa (trzy-, czteroliterowe),
- prowadzi zeszyt lub wypełnia zeszyt ćwiczeń starannie i z zaangażowaniem,
- przepisuje pojedyncze wyrazy,
- wstawia litery w luki w wyrazach,
- wstawia brakujące wyrazy w luki w krótkich (jedno-, dwuzdaniowych) tekstach.

W zakresie kompetencji „uczenia się”

W toku trzyletniej nauki uczeń w różnym stopniu osiąga następujące umiejętności i stopniowo kształtuje właściwe postawy:

- ma świadomość zależności rzetelnej pracy na lekcji z osiągniętymi wynikami,
- jest zmotywowany i stara się pracować rzetelnie,
- potrafi skoncentrować się i na dłużej utrzymać uwagę na przekazywanych treściach,
- umie przeciwstawić się elementom odwracającym jego uwagę,
- zna własne preferencje co do sposobu uczenia się i je stosuje,
- potrafi stawiać hipotezy (zgadywanie) oraz je weryfikować w toku pracy,
- ma pozytywny stosunek do uczenia się metodą prób i błędów, umie skorygować własne błędy,
- potrafi stosować samoocenę,
- sam poszukuje okazji do uczenia się języka angielskiego w codziennym życiu (czyta książki, ogląda bajki w oryginalnej wersji językowej).

W wyniku realizacji treści proponowanego materiału dydaktycznego, w toku zaprojektowanego w scenariuszach zajęć procesu dydaktycznego, przy użyciu właściwych metod i technik nauczania, w ramach poszczególnych sprawności językowych uczeń powinien, w stopniu całkowitym, średnim lub minimalnym, rozwijać swoje umiejętności językowe. Należy pamiętać, że tempo przyrostu wiedzy i kompetencji nie jest na tym etapie takie samo dla każdego ucznia. Ze względu na cechy i różnice rozwojowe oraz indywidualne predyspozycje, a także indywidualny profil osobowościowy każdego ucznia, proces nabywania i utrwalania wiedzy jest nierówny i ma odmienną dynamikę dla każdego dziecka. Należy także pamiętać, że charakterystyczny dla tej grupy wiekowej przyrost wiadomości i kompetencji nie jest linearny.

10. Metody sprawdzania osiągnięć ucznia w klasach I–III

Ocena w klasach I–III ma charakter opisowy, nie powinna być oceną cyfrową. Należy przy tym pamiętać, że uczeń podlega ocenie pod względem zarówno **językowo-komunikacyjnym**, jak i **ogólnorozwojowym** i **wychowawczym**.

Ewaluacja postępów językowych w nauczaniu języka obcego w klasach młodszych powinna dostarczać uczniom informacji zwrotnej dotyczącej przede wszystkim jego mocnych stron, tak aby motywować go do dalszych działań oraz wywoływać poczucie dumy z osiągniętych kompetencji. Nauczyciel powinien chwalić uczniów za nawet drobne osiągnięcia, przez użycie sformułowań typu: *Excellent! Very well! Well done!*

Oczywiście, aby taka informacja była rzetelna i kompletna, nie można przed uczniem ukrywać jego braków, co powinno w przyczyniać się do refleksji ucznia oraz pomóc mu zaplanować kolejne, efektywne działania, czym przygotowuje go do podjęcia odpowiedzialności za własną naukę⁵⁸.

Ważne jest jednak, aby nie karać uczniów za błędne próby używania języka, zdecydowanie przedkładając na tym etapie edukacyjnym komunikację ponad poprawność. Nadmierne ingerowanie w wypowiedzi dzieci i ich korygowanie mogą wywołać lęk językowy i zniechęcić do dalszych wysiłków związanych z posługiwaniem się językiem obcym⁵⁹.

10.1. Diagnoza przedmiotowa

Program zakłada, że uczniowie klasy pierwszej to dzieci, które odbyły obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne i tym samym miały już styczność z językiem obcym. Prawdopodobnie większość dzieci będzie za sobą miało co najmniej roczną edukację w zakresie języka angielskiego, choć niewykluczone, że w klasie pierwszej znajdą się też dzieci, które uczyły się innego języka. Wielce prawdopodobne jest zatem, że w pierwszej klasie znajdą się dzieci o bardzo zróżnicowanych poziomach językowych. Dobrym rozwiązaniem będzie przeprowadzenie na początku roku szkolnego diagnozy przedmiotowej, tzw. *diagnozy na wejściu*, aby zbadać z jakimi umiejętnościami przychodzą do szkoły uczniowie. Diagnozę przeprowadza się w dwóch edycjach – wrześniowej i majowej (na początku i na zakończenie roku szkolnego). To użyteczne narzędzie pozwalające badać postępy uczniów oraz monitorować stopień realizacji podstawy programowej. Szkoły mogą stworzyć własne narzędzie diagnozujące lub skorzystać z rozwiązań dostępnych na rynku, np. z Diagnozy Nowej Ery.

10.2. Kontrola i ocena bieżąca

Podstawa programowa nakłada na nauczycieli obowiązek przeprowadzania „na bieżąco” nieformalnej diagnozy oraz systematycznego przekazywania uczniowi i jego rodzicom (opiekunom

⁵⁸ Chodoń I., Ziętkiewicz E. (2003). Jak oceniać w kształceniu zintegrowanym. Wrocław–Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.

⁵⁹ Janicka M. (2014). Pakiet metodyczny dla nauczycieli języka obcego. Warszawa: Wydawnictwo Ore <[file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201%20(1).pdf)>. Str. 69.

prawnym) – w sposób zrozumiały i czytelny dla odbiorcy – informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć oraz postępów ucznia w zakresie poszczególnych umiejętności językowych⁶⁰.

Bieżąca kontrola osiągnięć ucznia musi być przeprowadzana systematycznie, ze względu na jej cel, który polega na dostarczeniu wszystkim zainteresowanym faktycznego obrazu postępów oraz przedstawienie diagnozy mocnych i słabych stron ucznia. Kontrola i ocena bieżąca jest prowadzona w sposób nieformalny, przy zastosowaniu wybranych technik pracy, a informacje na temat jakości i efektywności pracy uczniów mogą być gromadzone postaci **indywidualnych kart obserwacji uczniów** oraz **kart obserwacji klasy**.

10.3. Ocena okresowa

Celem kontroli i oceny okresowej jest zdiagnozowanie stopnia przyswojenia materiału i określenia indywidualnej dynamiki postępów ucznia. Jest ona przeprowadzana najczęściej w postaci testów. Przy opracowywaniu testów należy wziąć pod uwagę umiejętności kognitywne uczniów i dostosować technikę testowania do wieku i stopnia rozwoju uczniów. Testy powinny zawierać znane uczniom z zajęć techniki pracy oraz elementy zabawowe i relaksujące, tak aby nie doprowadziły do zniechęcenia i demotywności.

10.4. Ocena podsumowująca (całościowa)

Ocena podsumowująca jest przeprowadzana po kolejnym, wydzielonym etapie kształcenia (semestr, klasa I, ostatnia klasa nauki). Powinna obejmować aspekty związane z motywacją (dyplom, „zaświadczenie”, certyfikat) oraz dostarczać informacji dotyczących przyrostu wiedzy i kompetencji w odniesieniu do podstawy programowej. Ocena całościowa ma zazwyczaj postać opisowej karty umiejętności ucznia, gdzie w sposób tabelaryczny zaznacza się stopień opanowania poszczególnych umiejętności. Opisowa ocena umiejętności uczniów powinna opierać się na obowiązujących w danej szkole zasadach oceniania dla edukacji wczesnoszkolnej. Następuje wtedy zintegrowanie działań edukacyjnych na poziomie oceniania i dostarczania informacji na temat osiągnięć uczniów.

10.5. Stosowanie samooceny

Samoocena jest bardzo znaczącym elementem całego systemu oceniania. Właściwie przeprowadzona samoocena wzmacnia tendencję do uczenia się metodą prób i poszukiwań oraz poprawiania własnych błędów, a także wdraża ich do samodzielnego planowania i kontroli własnego procesu uczenia się⁶¹. Jest podstawą podejmowania przemyślanych, zaplanowanych wysiłków w celu zrealizowania realistycznych, ale ambitnych celów. Jest to jednakże umiejętność, którą uczniowie muszą nabyć, a następnie doskonalić w toku swojej nauki szkolnej, samoocena rozwija się bowiem wraz z rozwojem dziecka i zależy od wielu czynników, zarówno poznawczych, jak i społecznych⁶². Zadaniem więc każdego nauczyciela, także nauczyciela języków obcych, pracującego z dziećmi w

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

⁶¹ Brzezińska A. (1994). Edukacja poprzez aktywne uczestnictwo. *Edukacja i dialog*, nr 9. Str.24

⁶² Chodoń I., Ziętkiewicz E. (2003). Jak oceniać w kształceniu zintegrowanym, Wrocław–Warszawa, Wyd. Szkolne PWN.

wieku wczesnoszkolnym jest wdrażanie dzieci do samokontroli i samooceny oraz pomoc w wypracowywaniu skutecznych strategii im służących. Podstawa programowa zaleca zachęcanie uczniów do podejmowania próby samooceny własnej pracy i stosowania różnych technik służących uczeniu się⁶³, a niniejszy program proponuje następującą procedurę „drobnych kroków”, będących przygotowaniem ucznia do samooceny swoich osiągnięć językowych:

- Przeprowadzenie swobodnej rozmowy z uczniami o umiejętności rzetelnego oceniania swojej wiedzy i swych umiejętności – nie tylko językowych. Po takiej wstępnej rozmowie dotyczącej samego pojęcia samooceny oraz uświadomieniu uczniom, co to są umiejętności językowe i jak można je doskonalić, należy do poruszanych wątków wracać systematycznie.
- Zwracanie uwagi uczniów na rodzaj sprawności językowej, jaką doskonalią w toku kolejnych ćwiczeń językowych. Zwracanie uwagi na ikonki towarzyszące ćwiczeniom w podręczniku.
- Trening przygotowujący do pracy z kartami samooceny. Po wykonaniu wybranych przez nauczyciela ćwiczeń można „na bieżąco” wprowadzać elementy treningu samooceny: *Jak starannie wykonałeś ćwiczenie?, Czy jesteś zadowolony ze swojej pracy?, Jaką ocenę wystawisz sam sobie za wykonanie tego ćwiczenia?*
Następnie powinno odbyć się wspólne sprawdzenie ćwiczenia, podkreślenie błędów i wzbudzenie w uczniach kolejnej refleksji – odnoszącej się do tego, jak adekwatna jest samoocena ucznia do jego rzeczywistych osiągnięć: *Ile błędów udało ci się poprawić w wykonanym ćwiczeniu?, Czy ocena, jaką sobie wystawiłeś, pasuje do jakości wykonania ćwiczenia?*
- Praca z kartami samooceny, odnoszącymi się do pewnej partii zrealizowanego materiału, zamieszczonymi w podręczniku.
- Praca z kartami oceny biegłości językowej zamieszczonymi w *Europejskim Portfolio Językowym dla Dzieci od 6 do 10 lat*.

Takie stopniowe zwiększanie zakresu stosowanej samokontroli i samooceny powoduje, że uczniowie zaczynają rozumieć, jakie są wymagania wobec nich, i każdy z nich zaczyna planować swoje własne działania tak, aby wymaganiom tym, w miarę swoich sił sprostać. Jeżeli jest do tego gotowy, próbuje kontrolować proces swojego uczenia się i nim kierować. Jest to początek konkretnych działań zmierzających do rzetelnej oceny swych postępów, przy wzmożonej motywacji do osiągnięcia konkretnego, jasno i czytelnie sformułowanego, osiągalnego sukcesu.

10.6. Portfolio językowe

Europejskie Portfolio Językowe to dokument, który ma towarzyszyć uczącemu się przez cały czas trwania jego własnego procesu uczenia się języków obcych w szkole i poza nią.

Portfolio umożliwi nauczycielowi:

- poznanie ucznia, określenie jego mocnych i słabych stron,
- skuteczną pomoc w dobraniu odpowiednich dla ucznia sposobów nauki,
- budowanie motywacji ucznia na jego mocnych stronach,
- wspieranie ucznia w wierze, że odniesie sukces,

⁶³ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

- kształcenie kompetencji interkulturowej ucznia⁶⁴.

Uczeń, jako jego użytkownik, na drodze do samodzielności w nauce języka może dzięki pracy z dokumentem:

- określić swój poziom opanowania języka,
- poznać własne potrzeby i określić cele uczenia się,
- kontrolować swoje postępy w nauce lub zdiagnozować ich brak,
- ocenić dynamikę przyrostu swojej wiedzy i umiejętności⁶⁵.

Według najnowszych badań⁶⁶ praca z Europejskim Portfolio Językowym we wczesnym etapie kształcenia (klasy I–III szkoły podstawowej) przyczynia się do znacznego wzrostu motywacji uczniów, podnosi umiejętność samooceny oraz autonomizuje uczniów.

11. Planowanie pracy

Badania koncentracji dzieci dowiodły, że ulega ona naturalnym wahaniom w rytmie co cztery minuty. W planowaniu zajęć należy uwzględnić rytmiczność tych wahań i zaprogramować aktywności w sposób, który uwzględni ich **specyficzny, sinusoidalny układ**:

- po fazach wymagających dużego wysiłku (nauka słownictwa, ćwiczenia poprawnej wymowy, czytanie, pisanie) powinny następować elementy związane z relaksem lub zabawą,
- po ćwiczeniach pobudzających naturalną aktywność ruchową dzieci (gry ruchowe, piosenki aktywizujące, użycie języka ciała) następują ćwiczenia wyciszające (rysowanie, kolorowanie, podpisywanie obrazków, przepisywanie)⁶⁷,
- po ćwiczeniach wymagających aktywności uczniów w sferze użycia języka powinny następować ćwiczenia odtwórcze, w których materiał jest uczniom znany, a ich wykonanie przychodzi uczniom bez zbyteńnego wysiłku.

Długość wszystkich aktywności wykonywanych w toku lekcji powinna wahać się od 5 do 8 minut. Należy pamiętać, aby zajęcia oparte były na pewnej osi tematycznej, tak aby wszystkie aktywności były ze sobą powiązane lub wynikały jedna z drugiej.

W wyniku dobrego planowania zajęcia językowe posiadają następujące cechy:

- adekwatność do wieku i cech rozwojowych uczniów,

⁶⁴ Gorzelak M. Pamuła M. (2008). Europejskie Portfolio Językowe dla Dzieci od 3 do 6 lat i od 6 do 10 lat. *Języki Obce w Szkole*, nr 4.

⁶⁵ Jw.

⁶⁶ W 2010 r. ORE opracowało projekt promocji i wdrożenia EPJ do szkół. Celem jego było zachęcenie nauczycieli do korzystania z opracowanych polskich wersji EPJ, a także otrzymanie informacji zwrotnej na temat tego, jak ten materiał jest wykorzystywany przez nauczycieli, jakie są plusy, a jakie minusy, oraz jakie korzyści mają uczniowie korzystający z EPJ. Raport dostępny na stronie <http://www.ore.edu.pl/s/240>.

⁶⁷ Iluk J. (2002). *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?* Katowice: Wydawnictwo Gnome.

- odpowiednio dobrane treści, tzw. *input*,
- właściwy stopień trudności,
- jasne i czytelne wymagania,
- odpowiedni układ aktywności,
- elementy autonomizujące oraz indywidualizujące ucznia,
- „zamknięty” układ zajęć lub cyklu zajęć, tworzący pewną całość.

W toku planowania poszczególnych zajęć należy uwzględnić następujące procedury:

- **czynności przygotowawcze** – takie jak: wstępne czynności organizacyjne, sprawdzenie obecności, sprawdzenie pracy domowej, przyjęcie przez uczniów właściwej postawy uczestnictwa w zajęciach,
- **rozgrzewka językowa** – polegająca na zaprogramowaniu u uczniów nastawienia język na odmienny niż ojczysty, wykorzystująca poznane piosenki, wierszyki, elementy rutynowe; rozgrzewka może też być związana z powtórzeniem materiału oraz nawiązaniem do nowego tematu, tzw. budowaniem kontekstu,
- **prezentacja materiału** – w atrakcyjny sposób zapoznająca uczniów z nowymi treściami, słownictwem, historyjką, piosenką,
- **faza utrwalania prezentowanego materiału** – polegająca na zorganizowaniu sekwencji aktywności mających na celu utrwalenie i zautomatyzowanie materiału,
- faza polegająca na odtwórczym (i, o ile to możliwe, twórczym) **zastosowaniu poznanego materiału**,
- **czynności kończące zajęcia** – takie jak: zadanie pracy domowej, podsumowanie pracy, czynności związane z samooceną i autonomizacją uczenia się.

12. Materiały edukacyjne i pomoce dydaktyczne

12.1. Zasada pogładowości w nauczaniu dzieci języków obcych

Dla skutecznego i stymulującego procesu dydaktycznego bardzo istotne jest więc zachowanie **zasady pogładowości**: proces nauczania powinien być oparty na konkretnych pogładowych treściach z wykorzystaniem pogładowych materiałów dydaktycznych (obrazek, gest, mowa ciała, rysunek, rekwizyt, realia), a nie na ich ekwiwalentach słownych w rodzimym języku.

W pierwszym okresie młodszego wieku szkolnego pamięć dziecka jest w dużej mierze zależna od warunków, w jakich odbywa się zapamiętywanie. Dziecko lepiej pamięta materiał obrazowy, konkretny. W miarę upływu czasu następuje u dzieci wzmożony rozwój pamięci oraz jej jakościowa przemiana, w której dziecko nabiera umiejętności abstrakcyjno-logicznego zapamiętywania materiału. Szybkość i trwałość, czyli skuteczność, zapamiętywania wzrasta.

Podczas zajęć językowych uruchamia się zarówno **pamięć słowna**, jak i **obrazowa**. Pamięć obrazowa jest nastawiona na zapamiętywanie obrazów i ich sekwencji bez zawartości znaczeniowej. Obrazy mogą być nie tylko wzrokowe, także słuchowe lub ruchowe. Pamięć słowna, nazwana inaczej pamięcią myśli, dotyczy rozumienia znaczenia oraz treści powiązanych ze sobą logicznie.

Oba rodzaje pamięci są bardzo istotne dla uczenia się języka. Pamięć słowna jest bezpośrednim „magazynem” semantycznych treści językowych. Uruchomienie pamięci obrazowej może natomiast, przez skojarzenia z konkretnym obrazem, pomóc uczniowi przywołać konkretne treści⁶⁸.

12.2. Materiały dla ucznia

Proponowany w programie materiał kształcenia został dobrany z uwzględnieniem wyróżniających go cech:

- zgodność z obowiązującą podstawą programową,
- właściwie dobrane treści kształcenia,
- odpowiednio dobrane i opracowane techniki pracy w poszczególnych ćwiczeniach językowych,
- nastawienie na przygotowanie uczniów do komunikacji z autentycznymi użytkownikami języka angielskiego (sekcja *Wonderful World* oraz materiały poglądowe),
- rozwój sprawności językowych zaprogramowany adekwatnie do charakterystyki uczniów klas I oraz II i III jako uczących się języka angielskiego (prymarne potraktowanie sprawności słuchanie oraz mówienia),
- interesujące i stymulujące ujęcie treści,
- elementy autonomizujące pracę ucznia (sekcja pt. *I can* oraz właściwie opracowane aktywności w zeszycie ćwiczeń *Funbook*), między innymi: ćwiczenia dla uczniów szybciej pracujących (*More Fun*), sekcja do samodzielnego utrwalania słownictwa (*Active Dictionary*) oraz Bank Pomysłów dla nauczycieli z dodatkowymi kartami pracy,
- multisensoryczny przekaz treści oraz ćwiczenia zaprogramowane w myśl zasady „uczenia przez działanie” – materiał wizualny, audio, praca z naklejkami, ćwiczenia TPR, prace plastyczne, projekty, lekcje okolicznościowe oraz scenariusze krótkich przedstawień.

Zachowując wszystkie zasady i uwarunkowania, które muszą być uwzględnione przy przygotowywaniu publikacji przeznaczonych dla tej grupy wiekowej, materiał odznacza się nowatorskim ujęciem. W swej warstwie ilustracyjnej, w myśl zasady „realizmu dydaktycznego”, opiera się na **materiałach National Geographic** w postaci dużych, barwnych zdjęć. Zdjęcia przedstawiają elementy z życia dzieci w różnych społeczeństwach świata, wybrane fakty realioznawcze (np. szkoły w różnych kulturach, typowe jedzenie czy charakterystyczne zabawki lub formy zabaw) oraz elementy świata przyrody. Praca z materiałem podręcznikowym oraz zawartym w zeszycie ćwiczeń jest więc swego rodzaju „podróżą” i oglądaniem świata. Osadza to naukę języka angielskiego oraz podejmowany przez uczniów wysiłek zmierzający do rozwoju sprawności językowych, w tym kompetencji komunikacyjnej, w zupełnie innym, nowym, zbliżonym jak najbardziej do realiów, kontekście. Takie materiały wywołują w dzieciach postawę ciekawości poznawczej oraz otwartości na inne kultury i języki.

Ponadto, w związku z faktem, że podstawa programowa zaleca wykorzystywanie autentycznych materiałów źródłowych (zdjęć, filmów, nagrań audio, książeczek), w tym z użyciem narzędzi związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, takich jak np. tablice interaktywne z

⁶⁸ Cechy pamięci u dzieci por. Przetacznikowa M., Makiełło-Jarża G. (1985). Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego. Warszawa: WSiP.

oprogramowaniem, urządzenia mobilne⁶⁹, doskonałym uzupełnieniem zajęć są filmy opracowane w serii *DVD Club*, prezentujące treści kształcenia w sposób atrakcyjny, nawiązujący do idei „realizmu dydaktycznego”, z wykorzystaniem materiałów National Geographic. Nauczyciel może prezentować uczniom materiały umieszczone w sieci, na stronie National Geographic Kids⁷⁰.

12.3. Materiały dla nauczyciela i pomoce dydaktyczne

Materiały dla nauczyciela dostarczają dużej ilości rozwiązań dydaktycznych i pomysłów, również odnoszących się do możliwych problemów i trudności w pracy z uczniami klas młodszych. Zapewniają możliwość prowadzenia kursu w sposób bardzo elastyczny, z możliwością dopasowania go do indywidualnych warunków szkoły oraz przewidujący indywidualizację pracy z uczniami o różnych poziomach językowych i potrzebach edukacyjnych. Podsuwają pomysły na interesujące i efektywne ćwiczenia, skierowane do dzieci z szeroko rozumianymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Materiały dla nauczyciela w serii Hello Explorer		
Książka Nauczyciela	Bank Pomysłów zestaw dodatkowych materiałów do kopiowania	Multibook oprogramowanie do tablic interaktywnych
<i>scenariusze poszczególnych lekcji, informacje kulturowe, transkrypcje nagrań audio oraz płyty CD-audio</i>	<i>zadania utrwalające materiał z rozdziału, zadania do wykorzystania w domu, zadania wspierające grafomotorykę i naukę pisania, zadania dla uczniów szybciej pracujących, historyjki z rysunkami wspierające naukę czytania, wskazówki dla nauczyciela lub rodzica – do każdej karty</i>	<i>interaktywne ćwiczenia, dodatkowe zasoby w postaci flashcards i animowanych historyjek, filmy i nagrania audio zintegrowane z ćwiczeniami do słuchania</i>

Ponadto nauczyciel ma do dyspozycji rozwiązania technologiczne do diagnozy przedmiotowej, testowania, oceny opisowej oraz komunikacji z rodzicami.

⁶⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej (op. cit.).

⁷⁰ <http://kids.nationalgeographic.com/>.

13. Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Szkoła, a więc i każdy nauczyciel, ma obowiązek rozpoznania specjalnych potrzeb edukacyjnych poszczególnych uczniów. W konsekwencji należy podjąć działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości⁷¹.

Indywidualne, podmiotowe podejście należy się każdemu uczniowi, nie tylko temu, który ma problemy, ale także przeciętnemu oraz zdolnemu. Przed nauczycielami języka angielskiego w klasach I–III stoi duże wyzwanie. Z jednej strony ich zadaniem jest wspomaganie dzieci w rozwoju umiejętności komunikowania się, z drugiej – sprawna organizacja lekcji w klasach, które najczęściej liczą ponad dwadzieścioro uczniów z indywidualnymi potrzebami, umiejętnościami i osobowościami.

Dodatkowe karty pracy dla uczniów w serii Hello Explorer Do wykorzystania na lekcji, w ramach zajęć wyrównawczych lub jako zadania domowe	
Reinforcement	<i>Karty za pomocą, których uczeń utrwała treści z podręcznika. Są przeznaczone przede wszystkim dla tych uczniów, którzy mają trudności z przyswajaniem materiału nauczania z danego rozdziału.</i>
Extra homework	<i>Karty powtórzeniowe ze słownictwem z danego rozdziału. Są przeznaczone dla wszystkich uczniów jako praca domowa.</i>
Graphomotor activities	<i>Przeznaczone są dla wszystkich uczniów, a zwłaszcza dla tych z zaburzoną grafomotoryką.</i>
Extension	<i>Zadania wykraczające poza zakres treści zawartych w danym rozdziale. Są przeznaczone dla uczniów zdolnych i mających wiedzę wykraczającą poza zagadnienia omawiane w podręczniku.</i>
Missing words	<i>Proste historyjki wykorzystujące podstawowe słownictwo. Jest to praca w grupach, umożliwiająca uczniom usystematyzowanie poznanego słownictwa. Jednocześnie karty wprowadzają elementy ćwiczenia ze słuchu i poprawnej wymowy oraz przygotowują do nauki czytania.</i>

Nauczyciel języka obcego w klasach I–III, w swej pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, powinien oprzeć się na zasadach indywidualnej pracy z dzieckiem, sformułowanych w Programie nauczania – uczenia się „Elementarz Odkrywców”⁷²:

- Staraj się usamodzielniać dziecko.
- Dostosuj sposób komunikowania się do jego możliwości psychofizycznych.
- Informuj go o sposobie własnego rozumowania.
- Bądź dyskretny.
- Bądź konsekwentny w prezentowaniu wartości.
- Zachęcaj do działań twórczych.
- Inicjuj działania twórcze.
- Pobudzaj wyobraźnię.
- Utrzymuj porządek w swoim otoczeniu.

⁷¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

⁷² Program nauczania „Elementarz Odkrywców”, Wydawnictwo Nowa Era.

- Wsłuchuj się w racje dziecka.
- Podążaj za jego rozumowaniem.
- Podawaj i ćwicz z nim wszystkie metody pracy potrzebne do wykonania zadania.
- Nie pospieszaj go.
- Bądź gotowy do zmiany sposobu działania.
- Prezentuj swoje poczucie humoru z umiarem.
- Dawaj przykłady dobrych rozwiązań.
- Wykorzystuj na bieżąco zdarzenia do formułowania przykładów pożądanych postaw.
- Prezentuj przykłady różnych zachowań w takiej samej sytuacji.
- Prezentuj inne wzorce, jeżeli postępowanie ucznia wynika z przyjęcia przez niego postawy niezgodnej z przyjętym systemem wartości.
- Nawiązuj kontakty z uczniem na płaszczyźnie rzeczywistych trudnych sytuacji, z którymi ma do czynienia.

13.1. Praca z uczniem zdolnym

Diagnoza uzdolnień językowych w młodszych klasach jest dosyć trudna, ale nie niemożliwa. Polega ona przede wszystkim na obserwacji działalności uczniów podczas zajęć. Na zajęciach języka obcego już w młodszych klasach można dostrzec u wybranych uczniów pewne predyspozycje, większe możliwości twórcze oraz uzdolnienia. Bezpośrednia obserwacja powinna trwać przez dłuższy czas i obejmować różnorodne formy pracy.

Należy jednak pamiętać, że nie należy diagnozować zdolności tylko przez analizę efektów kształcenia. Uczniowie zdolni często osiągają lepsze wyniki niż ich przeciętni rówieśnicy, ale jest także i grupa uczniów zdolnych, którzy takich wyników nie prezentują, np. znajdując się pod presją grupy lub, z powodu przystępności materiału i braku motywacji, rozleniwiając się intelektualnie. Cechy ucznia zdolnego to⁷³:

- szybkie uczenie się i szybkie przyswajanie prezentowanego na zajęciach materiału,
- samodzielność (np. korzystanie ze słownika, znakomita orientacja w podręczniku, notatkach),
- umiejętność samodzielnego wyszukiwania informacji i skłonność do takich działań oraz wykorzystywanie sytuacji pozalekcyjnych i życiowych do uczenia się języka,
- twórcze podejście do realizowanych zadań,
- preferowanie zadań problemowych, wymagających samodzielnego myślenia,
- dociekliwość i otwartość poznawcza,
- komunikatywność, duży zasób słownictwa,
- umiejętność przekazywania informacji z wykorzystaniem różnych strategii (np. język ciała, omówienie), nawet przy niewielkim zasobie słownictwa w początkowej fazie nauki,
- niechęć do schematów, np. dryli językowych, i prostych ćwiczeń,
- skłonność do analizy struktury języka,
- podejmowanie ryzyka związanego z produkcją językową – chęć uczenia się metodą prób i błędów oraz umiejętność poprawy własnych błędów.

⁷³ Kiełczewska A.K. (2011). Wykorzystanie potencjału uczniów zdolnych w nauczaniu języka obcego. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 1. Str. 43.

Po rozpoznaniu uzdolnień ucznia powinno się zapewnić mu jak najlepsze warunki do indywidualnego rozwoju i wspierać go w osiąganiu jak najlepszych wyników w uczeniu się języka obcego. Można to osiągnąć przez⁷⁴:

- nawiązanie osobistego i bezpośredniego kontaktu z uczniem, omawianie planowanych działań oraz systematyczne monitorowanie przebiegu współpracy,
- zindywidualizowanie zajęć i zróżnicowanie zajęć w klasie szkolnej, np. dawanie uczniom zdolnym zadań wymagających więcej kreatywności oraz samodzielności, zadawanie dodatkowych, stymulujących i ciekawych prac domowych, a zwolnienie z prostych, schematycznych ćwiczeń,
- obsadzanie uzdolnionych uczniów w roli ekspertów podczas zajęć,
- stwarzanie uczniom okazji do dzielenia się doświadczeniami dotyczącymi skutecznych strategii i sposobów uczenia się języka,
- zachęcanie do tworzenia słowniczków, plakatów, kart obrazkowo-wyrazowych, materiałów poglądowych do wykorzystania indywidualnego oraz jako pomoc dydaktyczna dla całej klasy,
- tworzenie grup wsparcia, w których ramach uczniowie zdolni pomagają podczas zajęć uczniom słabszym.

Dobrym rozwiązaniem jest organizowanie dodatkowych form pracy poza lekcjami. Formy takie mogą obejmować indywidualne spotkania nauczyciela z uczniem, pracę w ramach koła zainteresowań, redagowanie gazetki szkolnej w języku obcym, zadaniowe i monitorowane przez nauczyciela wyszukiwanie i opracowywanie materiału dydaktycznego w internecie czy opracowywanie materiałów edukacyjnych, np. w postaci prezentacji PowerPoint.

13.2. Praca z uczniem dyslektycznym

Dysleksja jest to zespół zaburzeń i trudności w nauce czytania i pisania występujący u dzieci, niemający podłoża środowiskowego, ale – prawdopodobnie – genetyczne. Układ nerwowy nie funkcjonuje właściwie, stąd zaburzenia niektórych funkcji poznawczych i motorycznych oraz ich integracji. Terminem „dysleksja rozwojowa” obejmuje się zarówno dysleksję, objawiającą się specyficznymi trudnościami w czytaniu, jak i dysortografię, polegającą na trudnościach w opanowaniu poprawnej pisowni oraz dysgrafię, którą charakteryzuje niski poziom graficzny pisma ucznia.

W wieku wczesnoszkolnym dysleksja objawia się przede wszystkim dosyć słabą sprawnością manualną, a nawet ruchową, oraz trudnościami w nauce alfabetu, nierozróżnianiem głosek o podobnym brzmieniu i liter o podobnym wyglądzie, niemożnością opanowania zasad kaligrafii i naśladowania kroju liter oraz „brzydkim pismem”. Jednocześnie dzieci dyslektyczne nie wykazują braku zdolności intelektualnych, ich rozwój umysłowy przebiega prawidłowo.

⁷⁴ Jw. Str. 43 – 47, Szymankiewicz K. (2011). Co kraj to obyczaj... O wspieraniu rozwoju ucznia zdolnego w Europie. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 1. Str. 25–27.

Terapia dyslektyczna powinna obejmować także obszar edukacji w zakresie języka obcego. Niektóre zasady, metody i techniki doskonale wpisują się w jej założenia⁷⁵:

- indywidualizacja pracy i zróżnicowanie zajęć w klasie szkolnej,
- nauczanie wielozmysłowe,
- respektowanie „prawa do ciszy”,
- opieranie się na pamięci mechanicznej przez przekazywanie i zapamiętywanie treści w postaci piosenek, wierszyków, rymowanek,
- uruchamianie pamięci kinestetycznej przez ruch i gest wykorzystywane w toku lekcji oraz ćwiczenia uaktywniające ucznia ruchowo,
- liczne powtórzenia w różnorodnych kontekstach,
- stosowanie ludycznych technik nauczania, wykorzystywanie gier i zabaw,
- wizualizacja wyrazów i prezentowanie ich poglądowej semantyzacji,
- czytanie globalne, połączone ze „zgadywaniem” słowa po zapoznaniu się z jego graficznym obrazem,
- stosowanie zasad oceniania wspierającego, nastawionego na sukces dziecka.

Ucznia dyslektycznego należy usadzić w klasie tak, aby cały czas był widziany przez nauczyciela, a jego praca monitorowana przez całe zajęcia. Powinno się także organizować jego pracę w sposób odmienny⁷⁶:

- czytać w klasie na głos wszystkie instrukcje oraz teksty z podręcznika, w czytaniu można zaangażować innych uczniów, ale nigdy ucznia z dysleksją,
- pisać na tablicy bardzo wyraźnie, stosunkowo dużymi literami, używając odmiennego koloru do każdej kolejnej linijki tekstu oraz dbając o to, aby całość była przejrzyste rozplanowana,
- zalecić uczniowi korzystanie z zeszytu o formacie A4, który ułatwia organizację notatek, stosować marginesy oraz ramki wyznaczające miejsca do zapisania tematu lekcji, nowych słówek, przykładowych zdań itp.,
- wykorzystywać w pracy indywidualnej ucznia zestaw ćwiczeń o mniejszym stopniu trudności,
- dawać mu więcej czasu na zastanowienie się i przypomnienie słówek, zwrotów,
- dawać mu więcej czasu na przepisywanie,
- ćwiczenia kontrolne z reprodukcji i produkcji językowej przeprowadzać po dłuższym czasie, dawać uczniowi więcej czasu na przyswojenie materiału.

Należy także pamiętać o wykorzystywaniu technik relaksacyjnych, tak aby proces uczenia się nie był dla ucznia związany ze stresem i nadmiernym obciążeniem emocjonalnym.

⁷⁵ Szóstak W. (2009). Wybrane zasady pracy z dzieckiem nadpobudliwym i dyslektycznym na lekcji języka obcego. W: Sikora-Banasik D. (red.). Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 260–267.

⁷⁶ Op. cit. oraz Bogdanowicz M., Smoleń M. (2004). Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia oraz Butkiewicz A., Bogdanowicz K. (2004). Dyslexia in the English Classroom. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

13. 3. Praca z uczniem z dysfunkcjami (ADHD)

Zespół zaburzeń o wspólnej nazwie ADHD (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*) to schorzenie neurorozwojowe, charakteryzujące się trwałymi wzorcami zachowania, przejawiającymi się w formie nadaktywności motorycznej, zachowań nieuważnych i impulsywności⁷⁷. Zaburzenia te nie mają podłoża środowiskowego czy wychowawczego. Mimo że u indywidualnych dzieci schorzenie to przebiega w różny sposób, jego najbardziej charakterystyczne manifestacje to: nadruchliwość i nieustanne „wiercenie się”, chodzenie po klasie oraz nieumiejętność siedzenia na jednym miejscu przez – relatywnie– dłuższy czas, zaburzenia uwagi i koncentracji, nieumiejętność utrzymania uwagi na przedmiocie, brak kontroli nad własnym zachowaniem i impulsywność⁷⁸.

Zaburzenia te utrudniają uczniowi właściwe funkcjonowanie podczas zajęć oraz efektywną naukę, mają również wpływ na wyniki osiągnięte w obszarze kształcenia edukacyjnego. Aby wspomóc ucznia z ADHD w jego nauce szkolnej, zaleca się stosowanie modelu nauczania równoległego, **łączonego nauczanie przedmiotu z nauczaniem odpowiedniego zachowania**, oraz położenie dużego nacisku na koncentrację uwagi w klasie⁷⁹.

Ucznia z syndromem ADHD powinno się usadzić w klasie tak, aby docierało do niego jak najmniej rozpraszających bodźców z zewnątrz (np. z dala od okna) oraz tak, aby jego praca mogła być łatwo monitorowana przez nauczyciela. Należy przy tym zmodyfikować proces dydaktyczny i dostosować go do faktu obecności ucznia z zaburzeniami ADHD w klasie, a także organizować nauczanie go w myśl przedstawionych poniżej zasad⁸⁰:

- ustanowić jasne zasady i reguły postępowania, sformułowane w sposób eksponujący zachowania pożądane,
- spisać zasady i umieścić je na widocznym miejscu w klasie tak, aby móc odwoływać się do nich w „trudnych” chwilach,
- rozważyć zasadność spisania indywidualnego „kontraktu” z uczniem, w obecności jego rodziców; kontrakt powinien dotyczyć jego sposobu funkcjonowania na zajęciach – jeśli kontrakt zostanie spisany, należy dążyć do bezwzględnego przestrzegania jego zasad,
- dzielić zbyt długie instrukcje i polecenia na segmenty, przedstawiać je etapami oraz monitorować, czy zostały poprawnie wykonane,
- indywidualizować pracę na lekcji, starannie planować indywidualne aktywności ucznia z ADHD,
- angażować ucznia z ADHD do czynności porządkowych, aby zapewnić mu dodatkową ilość ruchu podczas zajęć,
- zwracać uczniowi uwagę w sposób dyskretny, najlepiej w cztery oczy.

⁷⁷ Jaworska-Biskup K. (2009). Zaburzenia zachowania i koncentracji uwagi u dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Implikacje dla nauczania języków obcych. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 3. Str. 1–5.

⁷⁸ Op. cit.

⁷⁹ Pfiffner L. za: Szóstak W. (2009). Wybrane zasady pracy z dzieckiem nadpobudliwym i dyslektycznym na lekcji języka obcego. W: Sikora-Banasik D. (red.). *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki*. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 260.

⁸⁰ Szóstak W. (2009). Wybrane zasady pracy z dzieckiem nadpobudliwym i dyslektycznym na lekcji języka obcego. W: Sikora-Banasik D. (red.). *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki*. Warszawa: Wydawnictwo CODN. Str. 260–276.

Podejście behawioralne, na którym opierają się zasady nauczania równoległego, ustanawia zewnętrzną kontrolę nad uczniem, który kontroluje swoje zachowanie oraz wykonuje polecenia nauczyciela dla uzyskania nagrody bądź uniknięcia kary. Należy więc jednocześnie eksponować sukcesy i osiągnięcia ucznia, dokładnie akcentując, za jaką aktywność czy umiejętność jest chwalony, tak aby jego motywacja do pracy i samokontroli niepożądanych zachowań nie wygasła.

14. Wybrane publikacje przydatne dla nauczycieli języków obcych w młodszych klasach

Adamek I. **Podstawy edukacji wczesnoszkolnej**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Adamek I., Bałachowicz J. **Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Bajorek A., Bartosz-Przybyło I., Pamuła M., Sikora-Banasik D. **Europejskie portfolio językowe dla dzieci od 6 do 10 lat**. Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Bajorek A., Bartosz-Przybyło I., Pamuła M., Sikora-Banasik D. **Europek na zajęciach języków. Poradnik dla nauczycieli i rodziców**. Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Bogdanowicz M., Adryjanek A. **Uczeń z dysleksją w szkole**. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne Operon.

Boguszewska A., Weiner A. **Edukacja plastyczno-muzyczna – 160 pomysłów na nauczanie zintegrowane w klasach I–III**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Brewster J.G., Ellis D., Girard. **The Primary English Teacher's Guide**. London: Penguin Books.

Bula D., Krzyżyk D., Bernadeta Niesporek-Szamburska B., Synowiec H. **Dziecko w świecie języka**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Cameron L. **Teaching Languages to Young Learners**. Cambridge: Cambridge University Press.

Cameron L. **Challenges for ELT from the expansion in teaching children**. w: *ELT Journal. Year of the Young Learner-Special Collection*, 2004. Oxford: Oxford University Press.

Chrzanowska B., Świąćicka J. **Oswoić ADHD. Poradnik dla rodziców i nauczycieli dzieci nadpobudliwych psychoruchowo**. Warszawa: Difin.

Czelakowska D. **Inteligencja i zdolności twórcze dzieci w początkowym okresie edukacji. Rozpoznawanie i kształcenie**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Erenc-Grygoruk G. **Nauczanie języków obcych w edukacji wczesnoszkolnej**. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Gardner H. Inteligencje wielorakie – teoria w praktyce. Warszawa: Wydawnictwo Media Rodzina.

Iwanowska D. A., Januszek C., Kwiatkowska-Łozińska M. **Program psychoedukacyjny dla dzieci 7–10-letnich doskonalący sprawność językową.** Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Janicka M. Pakiet metodyczny dla nauczycieli języków obcych I etapu edukacyjnego. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji
<file:///C:/Documents%20and%20Settings/dell/Moje%20dokumenty/Downloads/pakiet%20metodyczny%201.pdf>.

Jaroszewska A. **Nauczanie języka obcego w kształceniu wczesnoszkolnym. Rozwój świadomości wielokulturowej dziecka.** Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.

Jaros I. **Klocki Cuisenaire’a na lekcji języka angielskiego – propozycje ćwiczeń.** *Poliglota*, nr 2 (4), 2006.

Kalbarczyk A. **Zabawy ze sztuką. Podręcznik metodyczny dla nauczycieli. Praca z dzieckiem uzdolnionym, wrażliwym lub nieśmiałym w małych grupach. Grupy wiekowe: 5–7 lat, 7–9 lat, 9–13 lat. Ponad 100 tematów plastycznych.** Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Komorowska H. **Sprawdzanie umiejętności w nauce języka obcego. Kontrola – Ocena – Testowanie.** Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Kotarba M. **Przedszkolak, język obcy i... Ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach.** Pułtusk.

Limont W. **Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować.** Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Psychologiczne.

Maurer A. (red.) **Dźwięki mowy. Program kształtowania świadomości fonologicznej dla dzieci przedszkolnych i szkolnych.** Wydawnictwo: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Michalak R. **Aktywizowanie ucznia w edukacji wczesnoszkolnej.** Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Mnich M. **Sprawność językowa dzieci w wieku wczesnoszkolnym.** Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Muszyński M., Campfield D., Szpotowicz M. **Język angielski w szkole podstawowej – proces i efekty nauczania.** Warszawa: IBE.

Newby D., Allan R., Fenner A-B., Jones B., Komorowska H., Soghikyan K. **Europejskie portfolio dla studentów – przyszłych nauczycieli języków.** Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Pamuła M., Sikora-Banasik D. **Inteligencje wielorakie na zajęciach języków obcych czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym.** Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Przetacznikowa M. **Rozwój psychiczny dzieci w wieku od 6 do 10 lat.** W: Wilgocka-Okoń B. (red.). *Edukacja wczesnoszkolna.* Warszawa: WSiP.

Raulinajtys A. **Wpływ pacynki jako asystenta nauczyciela w nauczaniu języka angielskiego dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.** *Poliglota*, nr 2 (8), 2008.

Siek Piskozub T. **Gry i zabawy w nauczaniu języków obcych.** Warszawa, WSiP.

Siek Piskozub T. **Gry, zabawy i symulacje w procesie glottodydaktycznym.** Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM.

Sikora-Banasik D. (red.) **Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki.** Warszawa: Wydawnictwo CODN.

Stodownik-Rycaj E. **Rozwijanie mowy komunikatywnej dziecka,** Kraków: Wydawnictwo Akademickie Żak.

Szefler E. (red.). **Aktualne problemy edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.** Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.

Uszyńska-Jarmoc J., Dudel B., Głoskowska-Sołdatow M. **Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej.** Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Wright A. **Art and Crafts with Children.** Wydawnictwo Oxford.

Wysmułek I., Oleksivenko O. **Strukturalne zróżnicowanie znajomości języków obcych,** Warszawa: Zespół Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych, Instytut Filozofii i Socjologii PAN.

Zarańska J. **A Clock in a Sock. Angielski dla najmłodszych,** Warszawa: Wydawnictwo Pruszyński i S-ka.